

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องการประเมินการดำเนินงานโครงการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา ผู้ศึกษาได้กำหนดกรอบแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับโครงการและการบริหารโครงการ

2.1.1.1 ความหมายของโครงการและการบริหารโครงการ

2.1.1.2 ลักษณะของโครงการ

2.1.1.3 องค์ประกอบของโครงการ

2.1.1.4 ความสำคัญของการบริหารโครงการ

2.1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา

2.1.2.1 ความหมายและแนวความคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา

2.1.2.2 นโยบายและมาตรการในการประกันคุณภาพทางการศึกษา

2.1.2.3 องค์ประกอบพื้นฐานของการประกันคุณภาพการศึกษา

2.1.2.4 แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา

2.1.2.5 การประกันคุณภาพการศึกษาในต่างประเทศ

2.1.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

2.1.3.1 ความหมายของการประเมิน

2.1.3.2 ประเภทของการประเมิน

2.1.3.3 เกณฑ์ในการประเมินโครงการ

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3 กรอบแนวความคิดและตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.4 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

2.1 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับโครงการและการบริหารโครงการ

2.1.1.1 ความหมายของโครงการและการบริหารโครงการ

ประสิทธิ์ ตงยิ่งศิริ (2527) ได้รวบรวมความหมายของโครงการจากคำนิยามของนักวิชาการตะวันตกหลายท่านด้วยกัน คือ

Paul Gaddis กล่าวว่าโครงการเป็นหน่วยของกิจการหนึ่งที่มุ่งกระทำการเพื่อบรรลุเป้าหมายของการพัฒนา ตามที่ได้กำหนดไว้ทั้งทางด้านเวลา งบประมาณ และการดำเนินงาน

Morris J. Solomon กล่าวว่าโครงการเป็นหน่วยของกิจกรรมที่เล็กที่สุดที่สามารถแบ่งแยกเพื่อการวางแผน การวิเคราะห์ และการบริหารได้

J. Price Gittinger กล่าวว่าโครงการ คือ กิจกรรมทั้งสิ้นที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทน

I.M.D. Little and J.A. Mirtlees กล่าวว่าโครงการ หมายถึง แผนงานหรือส่วนหนึ่งของแผนงานที่มีการลงทุนทางด้านทรัพยากร ซึ่งสามารถทำการวิเคราะห์และประเมินผลได้โดยอิสระหน่วยหนึ่ง

Albert O. Hirschman กล่าวว่าโครงการเป็นเรื่องของการลงทุนชนิดหนึ่ง คือ เป็นการลงทุนชนิดพิเศษที่มีลักษณะแข็งชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ ขนาด สถานที่ตั้ง มีแนวความคิดใหม่ และมีผลต่อการพัฒนาต่อไป

จากคำนิยามต่าง ๆ ที่นักวิชาการตะวันตกได้นำเสนอ ประสิทธิ์ ตงยิ่งศิริ (2527) ได้สรุปความหมายของโครงการ คือ กิจกรรมหรืองานที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทน กิจกรรมหรืองานดังกล่าวจะต้องเป็นหน่วยอิสระหน่วยหนึ่งที่สามารถทำการวิเคราะห์วางแผน และนำไปปฏิบัติ พร้อมทั้งมีลักษณะแข็งชัดเจนถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด เมื่อวัตถุประสงค์ที่มุ่งหวังไว้ได้สำเร็จเสร็จสิ้นลง โครงการจึงเกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดสรรทรัพยากร และแผนปฏิบัติอย่างมีระเบียบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแหล่งที่ตั้งของโครงการ ช่วงระยะเวลาของโครงการ การผลิต การลงทุน ผลตอบแทน และรวมตลอดถึงการจัดรูปองค์การและการบริหารโครงการเป็นต้น

ประทุม รอดประเสริฐ (2529) ได้สรุปว่า โครงการเป็นแผนงานที่จัดทำขึ้นอย่างมีระบบ โดยประกอบด้วยกิจกรรมย่อยหลายกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานและคาดหวังที่จะได้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่า แผนงานนี้จะต้องมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดในการดำเนินงาน จะ

ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน จะต้องมีส่วนที่ในการดำเนินงานเพื่อให้บริการและสนองความต้องการของกลุ่มบุคคลในพื้นที่นั้น และจะต้องมีบุคคลหรือหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินงาน

โครงการเป็นกิจกรรมที่ได้รับการจัดทำขึ้น แล้วนำไปดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของแผนงานที่ได้กำหนดไว้ โครงการทุกโครงการที่กำหนดขึ้นจะต้องสอดคล้องและสนับสนุนแผนงาน มีรูปแบบการดำเนินงานที่ได้จัดเตรียมไว้อย่างมีระบบ การดำเนินงานของโครงการจะต้องเป็นที่ตกลงยอมรับและรับรู้กันทุกฝ่าย โครงการทุกโครงการจะต้องมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ รวมทั้งจะต้องได้รับการสนับสนุนเอาใจใส่ดูแลจากผู้เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญโครงการจะต้องได้รับการตรวจสอบและการประเมินอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานของโครงการบรรลุถึงเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

Turner (อ้างใน มยุรี อนุমানราชชน , 2543) กล่าวว่าโครงการหมายถึง ความพยายามที่มีลักษณะพิเศษในการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระยะเวลาและภายใต้กรอบของวัตถุประสงค์ ซึ่งวัตถุประสงค์มีลักษณะผสมผสานเกี่ยวกับคุณภาพ งบประมาณและทรัพยากรจำนวนมาก ในการดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ต้องเกี่ยวข้องกับคนในทุกส่วนขององค์การ แต่เป็นการบริหารข้ามอำนาจหน้าที่ขององค์การ ซึ่งทำให้การดำเนินงานนี้แตกต่างจากการบริหารงานทั่วไปที่มีลักษณะเป็นกิจวัตร

การบริหารโครงการ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมที่มีลักษณะพิเศษไม่ซ้ำแบบกัน ด้วยวิธีการใหม่ ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ภายใต้เงื่อนไขด้านงบประมาณและเวลา วัตถุประสงค์ที่กำหนดอาจจะเป็นผลได้ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (มยุรี อนุমানราชชน , 2543)

การบริหารโครงการ หมายถึง การจัดการ การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและสมบูรณ์ที่สุด เพื่อให้การดำเนินโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (วิสูตร จิระคำเกิง , 2543)

2.1.1.2 ลักษณะของโครงการ

ประสิทธิ์ ตงยั้งศิริ (2527) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของโครงการ 5 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์

แต่ละโครงการจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือสิ่งที่ต้องการไว้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน วางแผนโครงการ และติดตามประเมินผล งานขั้นแรกของการวางแผนโครงการจึงได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ของ โครงการให้ชัดเจนและเข้าใจง่าย

นอกจากจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้ชัดเจนและเข้าใจง่ายแล้ว ยังจะต้องคำนึงถึงโอกาสที่จะกระทำได้สำเร็จอีกด้วย โดยคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงทางด้านทรัพยากรที่มีอยู่ ชัดความสามารถในการดำเนินงานและกำหนดระยะเวลาที่มีให้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้วัตถุประสงค์เป็นสิ่งที่เลื่อนลอย กล่าวคือ การกำหนดวัตถุประสงค์ลอย ๆ ที่ไม่คำนึงว่าจะเป็นไปได้หรือเหมาะสมเพียงไรนั้น นอกจากจะไร้ประโยชน์แล้วยังอาจให้โทษได้ง่าย เพราะโครงการจะไม่สามารถปฏิบัติได้จริงตามวัตถุประสงค์ อาจก่อให้เกิดความสูญเปล่าและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดก็ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นที่สมควรกว่า ส่วนทางด้านระยะเวลานั้น ก็หมายความว่า วัตถุประสงค์บางอย่างอาจเป็นไปได้ถ้ามีเวลาทำเพียงพอ แต่ถ้าเร่งรัดเร็วไป อาจทำให้ดำเนินการไปแล้วมีผลเสียมากกว่าผลดีก็เป็นได้

2. ความมีเอกเทศ

ลักษณะสำคัญประการที่สองของโครงการได้แก่ ความมีเอกเทศ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะในแต่ละโครงการจะต้องมีการกำหนดขอบเขตของงานการบริหารและความรับผิดชอบไว้ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าโครงการต่าง ๆ จะมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันไม่ได้ เพียงแต่มั่นใจให้เห็นว่าโครงการหนึ่ง ๆ จะต้องมีความเป็นเอกเทศในตัวของมันเอง เพื่อจะได้สามารถวิเคราะห์ วางแผน ควบคุม และติดตามผลการดำเนินงานของโครงการได้โดยอิสระ

3. การกำหนดรูปแบบการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกลมกลืน

โครงการหนึ่ง ๆ จะต้องมีการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ที่ติดต่อสืบเนื่องกันไปตั้งแต่เริ่มรับหลักการที่จะให้มีโครงการถึงการดำเนินงานตามโครงการจนแล้วเสร็จ ในการดำเนินงานจะต้องมีการจัดรูปการกระทำเป็นขั้นตอน และมีการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ รวมอยู่ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการมีมาก รวมตลอดถึงความผันแปรของสภาพแวดล้อมที่โครงการจะต้องประสบตลอดเวลาของการดำเนินงาน เรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวจะต้องผ่านการวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกัน กระบวนการดำเนินงานที่สอดคล้องกลมกลืน จึงเป็นสมรรถนะของการดำเนินงานที่จะให้บรรลุผลการกระทำ นอกจากนั้นยังรวมถึงสมรรถนะที่จะวางแผนการดำเนินงานและการบริหารงานตามแผนที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. สถานที่ตั้งของโครงการ

โดยทั่วไป โครงการต่าง ๆ มักต้องการสถานที่ตั้งเพื่อดำเนินงาน และเมื่อได้เลือกสถานที่ใดเป็นที่ตั้งของโครงการแล้ว สถานที่ตั้งนั้นย่อมมีผลกระทบต่อโครงการทั้งทางด้านผลตอบแทนและค่าใช้จ่าย และทำให้การพิจารณาผลตอบแทนและค่าใช้จ่ายของโครงการสามารถ

เป็นไปได้อย่างสมจริง สถานที่ตั้งจึงเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในกระบวนการวิเคราะห์โครงการ เพื่อเลือกหาสถานที่ตั้งที่เหมาะสม สะดวก และประหยัดค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้น

5. มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด

ถ้าจะเรียกว่าโครงการจะต้องมีการกำหนดระยะเวลาไว้ เพื่อแสดงถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของการดำเนินงาน เมื่อคาดว่าโครงการนั้น ๆ จะสำเร็จเสร็จสิ้นลงหรือกลับกลายเป็นงานปกติ หากมีการดำเนินงานไปเรื่อย ๆ โดยไม่มีการกำหนดระยะเวลาไว้จะไม่ถือว่าเป็นโครงการ เพราะเข้าลักษณะของการดำเนินงานหรือการบริหารตามปกติ เช่น การบริหารงานด้านศาล สถิติยุติธรรม ด้านตำรวจ อัยการ และเรือนจำ

การกำหนดระยะเวลาของโครงการว่าจะเริ่มต้นและสิ้นสุดลงเมื่อใดนั้น ถึงแม้ว่าจะกำหนดให้ถูกต้องแน่นอนได้ยากก็ตาม แต่ก็จะต้องมีการกำหนดไว้ ทั้งนี้เพราะหากไม่กำหนดไว้แล้ว การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลตอบแทนของโครงการจะเป็นเรื่องที่เลื่อนลอยมาก เนื่องจากไม่สามารถจะกำหนดได้ว่าค่าใช้จ่ายและผลตอบแทนที่เกิดขึ้นจากการมีโครงการจะมีระยะเวลานานเท่าใด

2.1.1.3 องค์ประกอบของโครงการ

ศุภชัย ยาวะประภาส (2533) ได้สรุปองค์ประกอบของโครงการที่สำคัญ 7 ประการ คือ

1. หลักการและเหตุผล

โครงการโดยทั่วไปมักมีหลักการและเหตุผล ซึ่งแจ่มแจ้งให้ทราบถึงที่มาของโครงการและความเกี่ยวพันที่โครงการนั้นมีต่อแผนงานหรือนโยบายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังอาจอธิบายให้เข้าใจถึงหลักการที่ใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดวัตถุประสงค์และการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้เข้าใจประเด็นสำคัญที่ต้องมีโครงการดังกล่าวในเบื้องต้น

2. วัตถุประสงค์

โครงการทุกโครงการต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เนื่องจากเป็นหมวดที่เชื่อมระหว่างแผนงานหรือนโยบายกับการปฏิบัติงานจริง โดยวัตถุประสงค์อาจระบุไว้เฉพาะเจาะจงมากหรือระบุกว้าง ๆ ขึ้นอยู่กับขอบเขตของโครงการ โครงการบางโครงการอาจระบุไว้ทั้งวัตถุประสงค์โดยทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะ

3. วิธีดำเนินการ

โครงการทุกโครงการต้องมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานและมีการกำหนดกลวิธีในการดำเนินการไว้ล่วงหน้า กลวิธีในการดำเนินงานอาจระบุไว้ชัดเจนเป็นกลวิธีหลักและกลวิธี

สนับสนุน ซึ่งในเรื่องวิธีการดำเนินงานนี้หมายรวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องจัดกระทำเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ด้วย โครงการที่สมบูรณ์ควรระบุกิจกรรมเป็นขั้นเป็นตอนตามช่วงระยะเวลาต่าง ๆ อย่างชัดเจน

4. เป้าหมาย

โครงการทุกโครงการมีเป้าหมายในการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ แน่นนอน เป้าหมายอาจจะระบุในรูปของจำนวนกิจกรรม จำนวนผู้รับบริการ หรือจำนวนผลผลิตก็ได้ เป้าหมายเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากเป็นตัวแทนที่ค่อนข้างวัดได้ สังเกตได้ การติดตามและประเมินผลโครงการจึงมักใช้เป้าหมายนี้เป็นเกณฑ์ในการเปรียบเทียบ

5. งบประมาณ

โครงการเป็นกิจกรรมพิเศษที่มีระยะเวลาดำเนินการที่แน่นอน และมักเกี่ยวข้องกับงานของหลายหน่วยงาน การดำเนินงานตามโครงการจึงต้องมีงบประมาณกำหนดไว้แน่นอนในแต่ละช่วงเวลาตลอดระยะเวลาของโครงการ และมีการแจกแจงว่างบประมาณนั้นแยกเป็นประเภทอะไรบ้าง ประเภทละเท่าไร โดยทั่วไปมักแยกเป็นงบดำเนินการและงบลงทุน ในแต่ละประเภทอาจแยกย่อยไปอีกตามความชัดเจนแน่นอนของโครงการ เช่น งบลงทุนอาจแยกย่อยเป็นงบที่ดินและงบก่อสร้าง งบครุภัณฑ์ งบดำเนินการอาจแจงเป็นงบเงินเดือนและค่าจ้าง งบค่าตอบแทนและอื่น ๆ เป็นต้น

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

โครงการที่สมบูรณ์ควรมีการกำหนดชัดเจนว่าเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานตามโครงการแล้วผลที่จะได้รับคืออะไร ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการพิจารณาคุณค่าและประโยชน์ของโครงการ ผลดังกล่าวอาจแจกแจงให้เห็นชัดเจนว่าประชาชนกลุ่มใดได้รับประโยชน์มากน้อยแค่ไหนในด้านใดบ้าง สังคมโดยทั่วไปได้รับประโยชน์แค่ไหนเพียงไร เพื่อความสะดวกในการประเมินคุณค่าของโครงการนั่นเอง

7. การประเมินผล

การประเมินผลเป็นกิจกรรมสำคัญที่ช่วยชี้ให้เห็นสถานภาพการดำเนินงานตามโครงการว่าเป็นไปโดยเรียบร้อยตามเป้าหมายหรือไม่เพียงใด มีอุปสรรคหรือปัญหาอะไร สมควรแก้ไขด้วยวิธีใด โครงการทุกโครงการควรระบุชัดเจนว่าจะมีการประเมินผลเมื่อใดเป็นระยะ ๆ หรือประเมินรวบยอดเพียงครั้งเดียว ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการพิจารณาคุณค่าของโครงการนั่นเอง

2.1.1.4 ความสำคัญของการบริหารโครงการ

ในปัจจุบัน การนำการบริหารโครงการมาใช้ในการดำเนินงานเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในองค์กรและสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้องค์กรและสังคมบรรลุวัตถุประสงค์ที่พึงปรารถนาได้มากยิ่งขึ้นกว่าการใช้การบริหารทั่วไปซึ่งเป็นการบริหารงานประจำ เนื่องจากการบริหารโครงการไม่ใช่การดำเนินงานที่ทำอยู่เป็นประจำ แต่เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากมารถสุดเมื่อนำมาใช้ดำเนินกิจกรรมที่ซับซ้อนหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีต่าง ๆ จะทำให้องค์กรและสังคมได้รับประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากรทางการบริหารที่มีอยู่อย่างจำกัดภายใต้เงื่อนไขด้านเวลา สภาพการณ์ภายในองค์กร ระหว่างองค์กรและสิ่งแวดล้อมขององค์กรดังที่ปรากฏในการดำเนินงานขององค์กรภาคอุตสาหกรรม ภาคเอกชนและภาครัฐ

นอกจากนี้ การบริหารโครงการได้นำมาใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การสร้างเขื่อนและสะพาน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสภาพการณ์ที่พึงปรารถนาในสังคม เช่น กิจกรรมด้านสันติภาพ ความมั่นคง ความร่วมมือระหว่างภูมิภาคของโลก เป็นต้น กิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการให้บริการคนในสังคมเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการฝึกอบรม ด้านการฟื้นฟูสภาพจิตใจ ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค ด้านการชลประทาน เป็นต้น กิจกรรมของโครงการเหล่านี้ทำให้ชีวิตของคนในสังคมได้รับความสะดวกสบาย มีความสุขกายสุขใจ ชีวิตมีคุณค่า และมีการพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมมากขึ้น กล่าวได้ว่าการบริหารโครงการเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคนในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม (มยุรี อนุมานราชชน , 2543)

2.1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา

2.1.2.1 ความหมายและแนวความคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา

ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนาการศึกษา (Mechanical Process) เพื่อสร้างความมั่นใจและเป็นหลักประกันต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนที่จบการศึกษามีคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษาและเป็นที่ยอมรับของสังคม (กรมสามัญศึกษา , 2542 ก)

วัตถุประสงค์ของการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ (กรมสามัญศึกษา , 2542 ก)

1. เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับมัธยมศึกษาและได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาจากองค์กรการประกันคุณภาพการศึกษา
2. เพื่อให้ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม เกิดความเชื่อมั่นว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และผู้เรียนที่จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา เป็นที่ยอมรับของสังคม
3. เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนและองค์กรต่าง ๆ มีส่วนรับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

เป้าหมายของการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ (กรมสามัญศึกษา , 2542 ก)

1. ภายในปี 2542 สถานศึกษาทุกแห่งมีการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา
2. ภายในปี 2543 สถานศึกษาที่ดำเนินการประกันคุณภาพผ่านการประเมินผลหรือตรวจสอบและปรับปรุงคุณภาพภายใน
3. ภายในปี 2545 สถานศึกษาที่ดำเนินการจัดประกันคุณภาพผ่านการประเมินและรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30
4. ภายในปี 2548 สถานศึกษาที่ดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาผ่านการประเมินและรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60
5. ภายในปี 2550 สถานศึกษาที่มีระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกแห่งผ่านการประเมินและรับรองมาตรฐานการศึกษา

แนวความคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาการศึกษาที่ช่วยสร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นให้กับผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมว่า ผู้เรียนที่จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยมีแนวความคิดหลัก ดังนี้ (กรมสามัญศึกษา , 2542 ก)

1. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (Child – Centered Development) เป็นแนวความคิดที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ทั้งปวง และยึดประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีความเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงต้องช่วยกระตุ้น เอื้ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคน

ได้พัฒนาจนเต็มศักยภาพและมีคุณภาพได้มาตรฐาน เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม สามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างมีความสุข และร่วมมือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์

2. การใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการบริหารจัดการ (School – Based Management : SBM) เป็นแนวความคิดที่มุ่งให้สถานศึกษามีอำนาจในการตัดสินใจบริหารจัดการศึกษาได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีความเชื่อว่า สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางของการผลิตที่สามารถสร้างผลผลิต คือ ผู้เรียนให้มีคุณภาพได้ การใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการบริหารจัดการ จึงเป็นการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่จะทำให้เกิดการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพิ่มความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้และเป็นการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ให้สถานศึกษา ชุมชนและสังคมร่วมมือกันจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน

3. การมีส่วนร่วมและการร่วมคิดร่วมทำ (Participation & Collaboration) เป็นแนวความคิดที่มุ่งให้การศึกษาเป็นแหล่งของสาธารณชนที่ทุกคน ทุกส่วนของสังคมต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับบุคคลทุกคนและกับสังคมโดยรวม การศึกษาจึงเป็นเรื่องของทุกคน (All for Education) โดยแนวความคิดนี้เชื่อว่า การให้ทุกคนทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมคิดและร่วมดำเนินการในการจัดการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินและประกันคุณภาพการศึกษา จะทำให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ให้การสนับสนุนและร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษามากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความมุ่งมั่นร่วมกันพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสังคมได้

4. การกระจายอำนาจทางการศึกษา (Decentralization of Education) เป็นแนวความคิดที่มุ่งกระจายอำนาจการจัดการศึกษา ให้กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการศึกษา (Stakeholders) ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด ได้แก่ สถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม แนวความคิดนี้เชื่อว่า การกระจายอำนาจทางการศึกษาให้กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการศึกษามากขึ้นนี้ จะทำให้เขาเกิดความตระหนักในคุณค่าประโยชน์ของการศึกษาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น จึงทำให้เกิดความร่วมมือในการจัดการศึกษา ให้ตอบสนองตามความต้องการของเขาและมุ่งมั่นพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับศรัทธาของผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมในที่สุด

5. การแสดงความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ (Accountability) เป็นแนวความคิดที่มุ่งให้สถานศึกษาแสดงความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ในการจัดการศึกษา (Authorities) ต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมและหน่วยงานต้นสังกัดตรวจสอบได้ เพื่อเป็นหลักประกันและสร้างความเชื่อมั่นต่อผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมได้อย่างแท้จริง

2.1.2.2 นโยบายและมาตรการการประกันคุณภาพการศึกษา

นโยบายการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ (กรมสามัญศึกษา, 2542 ก)

1. เร่งรัดพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานทัดเทียมกัน โดยมุ่งเน้นให้มีการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพ ตลอดจนการประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษา
2. ส่งเสริมให้สถานศึกษามีการพัฒนาเข้าสู่การประกันคุณภาพการศึกษา และรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาไว้ โดยมีกลไกการควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบ ทบทวนและปรับปรุงคุณภาพภายในที่เหมาะสม
3. สนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กร และสถาบันต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการประกันคุณภาพการศึกษา และเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ให้สังคมได้ทราบ
4. ส่งเสริมให้มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ช่วยเหลือ สนับสนุน การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐานการศึกษาและสนับสนุนให้สถานศึกษาได้รับการประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

มาตรการการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ (กรมสามัญศึกษา, 2542 ก)

1. จัดตั้งองค์กรเพื่อพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา
2. จัดให้มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับมัธยมศึกษา ทั้งด้านปัจจัย กระบวนการและผลผลิต
3. พัฒนาคู ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐานวิชาชีพ
4. จัดหาและพัฒนาสื่อ เอกสาร คู่มือการจัดการเรียนการสอน การนิเทศการบริหารจัดการ และแนวดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา
5. ให้สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษามีข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ
6. ประชาสัมพันธ์สร้างความร่วมมือให้ชุมชนได้เข้าใจ และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
7. พัฒนาระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยเหลือและสร้างขวัญ กำลังใจ ให้สถานศึกษาได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

8. ประสานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินการประเมินสถานศึกษาที่ได้ผ่านการตรวจสอบ ทบทวนและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาภายในแล้ว เพื่อการขอรับรองผลการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอก

9. จัดทำรายงานความก้าวหน้าการประกันคุณภาพการศึกษา เสนอต่อประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

10. จัดให้มีมาตรการในการรักษามาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่ผ่านการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาแล้ว โดยให้มีการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษาปีละ 1 ครั้ง เพื่อเตรียมรับการประเมินคุณภาพการศึกษาจากภายนอกอย่างน้อย 5 ปีต่อครั้ง

11. จัดให้มีการประเมินผลการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาและนำผลมาปรับปรุงแก้ไข

2.1.2.3 องค์ประกอบพื้นฐานของระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

กรมสามัญศึกษา (2542 ก) ได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานของระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วยกระบวนการพัฒนาที่สำคัญ 3 ส่วน ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน คือ การควบคุมคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบ ทบทวนและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา และการประเมินเพื่อรับรองคุณภาพการศึกษา ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การควบคุมคุณภาพการศึกษา (Quality Control) หมายถึง กระบวนการพัฒนาหรือแนวดำเนินงานเพื่อการเข้าสู่คุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา ประกอบด้วยการดำเนินงาน 2 ขั้นตอน คือ

1.1 การกำหนดมาตรฐานการศึกษา (Educational Standards) เป็นการดำเนินงานเพื่อให้ได้มาตรฐานการศึกษาทั้งด้านผลผลิต (Output) ปัจจัย (Input) และกระบวนการ (Process) ซึ่งจะใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพและการประกันคุณภาพการศึกษา

1.2 การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา เป็นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาปัจจัยทางการศึกษาต่าง ๆ ที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ ประกอบด้วยการดำเนินงานในเรื่องต่อไปนี้

- 1) การพัฒนาครูเข้าสู่มาตรฐานวิชาชีพ
- 2) การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาเข้าสู่มาตรฐานวิชาชีพ
- 3) การพัฒนาศึกษานิเทศก์เข้าสู่มาตรฐานวิชาชีพ
- 4) การพัฒนาผู้บริหารการศึกษาเข้าสู่มาตรฐานวิชาชีพ

- 5) การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการ
- 6) การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน
- 7) การสนับสนุนปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

2. การตรวจสอบ ทบทวนและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา (Internal Quality Audit and Intervention) หมายถึง กระบวนการพัฒนาหรือแนวดำเนินงานเพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศ (Information) ในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย การดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ

2.1 การตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา

เป็นการดำเนินงานเพื่อประเมินความก้าวหน้าของการจัดการศึกษา โดยให้สถานศึกษาประเมินตนเอง (School Self Evaluation) เพื่อปรับปรุงและพัฒนา แล้วจัดทำรายงานผลการจัดการศึกษาเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

2.2 การตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

เป็นการดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อตรวจสอบและควบคุมคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด แล้วจัดทำรายงานผลการจัดการศึกษาเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

2.3 การกำหนดมาตรการปรับปรุงส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษาที่มีคุณภาพไม่ถึงเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา

เป็นการดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อใช้มาตรการต่าง ๆ ในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

3. การประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา (Quality Accreditation) หมายถึง กระบวนการพัฒนาหรือแนวดำเนินงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยมุ่งการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นการดำเนินงานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง สำหรับสถานศึกษาที่ผ่านการประเมินจะได้รับใบรับรองมาตรฐานการศึกษาหรือคุณภาพการศึกษาจากหน่วยงานที่ให้การรับรอง และให้สถานศึกษาเฝ้าระวังรักษาคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาตลอดระยะเวลาที่ให้การรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

2.1.2.4 แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา

กรมสามัญศึกษา (2542 ข) ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ออกเป็น 6 ขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบของระบบประกันคุณภาพการศึกษา คือ

1. การศึกษาและการเตรียมการ
2. การวางแผนการประกันคุณภาพการศึกษา
3. การนำแผนการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้
4. การตรวจสอบ และทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
5. การพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษา
6. การเตรียมรับการประเมินจากองค์กรภายนอก

แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาทั้ง 6 ขั้นตอน แสดงได้ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบระหว่างระบบประกันคุณภาพการศึกษาของกรมสามัญศึกษากับขั้นตอนการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา (กรม / กระทรวง)	ขั้นตอนการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษา
1. การควบคุมคุณภาพการศึกษา ● การกำหนดมาตรฐาน ● การดำเนินงานไปสู่มาตรฐาน	1. การศึกษาและเตรียมการ ➡ ตั้งคณะทำงาน ➡ ให้การศึกษา ➡ ตั้งคณะกรรมการ 2. การวางแผนการประกันคุณภาพการศึกษา ➡ จัดทำมาตรฐานการศึกษา ➡ จัดทำข้อมูลพื้นฐานการศึกษา ➡ จัดทำธรรมนูญสถานศึกษา ➡ จัดทำแผนปฏิบัติการ ➡ จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงาน

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา (กรม / กระทรวง)	ขั้นตอนการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษา
	3. การนำแผนการประกันคุณภาพไปใช้ ➡ ทบทวนแผนการประกันคุณภาพ ฯ ➡ พัฒนานุคลากร ➡ จัดสิ่งอำนวยความสะดวก ➡ ดำเนินงานการประกันคุณภาพ ➡ นิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล
2. การตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพการศึกษา • โดยสถานศึกษา • โดยเขตพื้นที่การศึกษา • การติดตามตรวจสอบและประเมินผล ในภาพรวมของกระทรวง ฯ	4. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา ➡ เตรียมการ ➡ ตรวจสอบ / ทบทวน / ประเมิน ➡ สรุป ➡ รายงาน 5. การพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษา ➡ การพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ➡ การพัฒนามาตรฐานการศึกษา
3. การประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา • โดยองค์กรประเมินภายนอก	6. การเตรียมรับการประเมินจากองค์กรภายนอก ➡ ประสานงานกับองค์กรประเมินภายนอก ➡ สร้างความเข้าใจ ➡ เตรียมการด้านบุคลากร ➡ เตรียมการด้านเอกสาร

2.1.2.5 การประกันคุณภาพการศึกษาในต่างประเทศ

การดำเนินการเพื่อบริหารคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนและการประกันคุณภาพโรงเรียนของต่างประเทศ ขอนำเสนอ 5 ประเทศ ได้แก่ ฮองกง สิงคโปร์ นิวซีแลนด์ จีน และสหรัฐอเมริกา โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. ฮองกง

การประกันคุณภาพการศึกษาของฮองกงพัฒนาจากระบบอังกฤษและระบบ Common Wealth จัดการศึกษาแบบภาคบังคับ ให้เป็น 9 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2521 มีทุนอุดหนุนให้เด็กเรียนต่อระดับมัธยมปลายร้อยละ 95 ของกลุ่มอายุ ฮองกงให้ความสำคัญเรื่องคุณภาพการศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2527 มีการศึกษารูปแบบของการพัฒนาคุณภาพในระบบการศึกษา (Quality in Education) มีการตั้งคณะทำงานด้านมาตรฐานการศึกษา (Working Group on Education Standards) มีการพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา และมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนโรงเรียน (ศิรินันต์ ชื่นจิตกุลถาวร , 2543)

ฮองกงมีมาตรฐานคุณภาพโรงเรียนในทุกระดับ ได้แก่

- มาตรฐานของปัจจัยนำเข้า (Input) มีระบุไว้ในระเบียบการศึกษาว่า โรงเรียนจะต้องมีมาตรฐานขั้นพื้นฐานอย่างไรบ้าง ทั้งด้าน อาคาร การจัดการ คุณภาพครู ค่าเล่าเรียน และรายได้อื่น ๆ จากเงินทุนสาธารณะ เป็นต้น
- มาตรฐานของสัมฤทธิ์ผล (Outcome) มีระบบการสอบกลางในระดับ ม.5 และ ม.7 และมีมาตรฐานวิชาหลักที่ต้องวัดผลในช่วงการศึกษาภาคบังคับ (ประถมปีที่ 1 ถึง มัธยมปีที่ 3) และใช้การทดสอบที่เรียกว่า Hongkong Attainment Tests เป็นหลัก
- มาตรฐานของกระบวนการ (Process) มีระบบกำกับและตรวจสอบโดยการตรวจราชการ (Inspections) โดยกระทรวงศึกษาธิการ การตรวจนั้น รวมถึงการตรวจระบบบริหารการจัดการ ระบบการเงิน ระบบการแนะแนว และระบบการสอบวัดต่าง ๆ มีระบบการบริหารจัดการโรงเรียน เรียกว่า School Management Initiative (SMI) โดยมี 2 ประเด็น คือ 1) คุณภาพ 2) โปร่งใสและตรวจสอบได้ ภายใต้ SMI โรงเรียนจะต้องกำหนดบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนทุกประเภทให้ชัดเจน เช่น บทบาทของผู้อุปถัมภ์โรงเรียน บทบาทของศึกษานิเทศก์ บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนเพื่อให้มีประสิทธิภาพและความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้ ครู ผู้ปกครอง ศิษย์เก่าของโรงเรียน จะต้องเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการตัดสินใจและการจัดการบริหาร กระตุ้นให้โรงเรียนมีระบบการวางแผน ประเมินผล และรายงานกิจกรรมของโรงเรียนเพื่อ

ให้ประชาสังคมตรวจสอบได้แต่ขณะเดียวกันโรงเรียนสามารถใช้ทรัพยากรและเงินอุดหนุนต่าง ๆ ได้คล่องตัวขึ้น

ปัจจุบันฮ่องกง เป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่มีระบบการปกครองพิเศษ เรียกว่า เขตการปกครองพิเศษ ระบบการศึกษาของฮ่องกงมีความแตกต่างจากระบบการศึกษบบบนพื้นแผ่นดินใหญ่จีนอย่างมาก เพราะอิทธิพลของสหราชอาณาจักรยังคงมีอยู่อย่างมากเพื่อรักษาความเป็นศูนย์กลางการเงินและผู้นำในการพัฒนาในภูมิภาคนี้ของโลก ฮ่องกงได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษา เพื่อเตรียมคนสำหรับศตวรรษที่ 21

ก่อนเริ่มปฏิรูปการศึกษา ฮ่องกงได้ส่งคณะกรรมการการศึกษาไปดูงานการปฏิรูปการศึกษาในประเทศอังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฝรั่งเศส และอีกหลายประเทศที่มีความเจริญทางการศึกษา และใช้การศึกษาเป็นแกนนำในการพัฒนาประเทศ คณะกรรมการได้นำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศ เป้าหมายในการพัฒนา คือ ความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลกในหลาย ๆ ด้าน โดยใช้การศึกษาและการวิจัยเป็นฐาน

คณะกรรมการการศึกษาของฮ่องกงได้กำหนดภารกิจหลัก 9 ประการทางการศึกษา เพื่อให้ฮ่องกงสามารถบรรลุความเป็นเลิศทางการศึกษา ดังนี้

1. สนับสนุนการบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐานและริเริ่มนวัตกรรมต่าง ๆ
2. จัดสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพให้กับเด็ก
3. พัฒนาและรักษาครูที่มีคุณภาพและอุทิศตนเพื่องาน
4. ใช้ประโยชน์สารสนเทศเทคโนโลยีสูงสุด เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอน
5. ช่วยให้นักเรียนรู้ 2 ภาษา และพูดได้ 3 ภาษา
6. ปรับปรุงระบบการประเมินนักเรียน
7. พัฒนาฮ่องกงให้เป็นศูนย์กลางความเป็นเลิศของอุดมศึกษา
8. ประกันมิให้นักเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับทุนสนับสนุนการศึกษา
9. ประกันการปรับปรุงระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ในแต่ละภารกิจประกอบด้วยรายละเอียดและความสำคัญของการดำเนินงานที่ผ่านมา ความคิดริเริ่ม ดัชนีชี้วัดเป้าหมายและผู้รับผิดชอบแต่ละภารกิจโดยคณะกรรมการการศึกษาฮ่องกง คาดว่า จะดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายคุณภาพการศึกษาให้แล้วเสร็จแทบทุกภารกิจภายในปี 2545 แต่บางรายการอาจจะแล้วเสร็จในปี 2551 ก็เป็นไปได้ (สุรศักดิ์ หลาบมาลา , 2542)

2. สิงคโปร์

การศึกษาของสิงคโปร์มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ ทั้งในด้านคุณค่าทางศีลธรรม ความรู้ ทักษะอาชีพ และทักษะเพื่อทำประโยชน์ในสังคม การศึกษาในสิงคโปร์ไม่มีภาคบังคับ แต่โดยเฉลี่ยเด็กสิงคโปร์มีการศึกษาสายสามัญอย่างน้อย 10 ปี ระบบการศึกษาแบ่งสายตามความสามารถ (Ability Streaming) และแยกหลักสูตร (Differentiated Curricula) เพื่อให้ นักเรียนเรียนตามความสามารถและตามช่วงเวลาที่เหมาะสม การแยกสายเริ่มหลังประถมศึกษาปีที่ 4 โดยนักเรียนที่เรียนเร็วและมีความสามารถสูงจะถูกจัดเข้าเรียนในสายวิชาที่เรียนภาษาอังกฤษ ภาษาแม่ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ส่วนนักเรียนที่มีความสามารถในระดับรองลงมาจะเรียนทั้ง 4 วิชา เพียงแต่ระดับพื้นฐานเท่านั้น นักเรียนทุกคนต้องสอบประโยคประถม 6 ที่เป็นข้อสอบระดับชาติ (ศิรินันต์ ชื่นจิตกุลถาวร , 2543)

ในปี พ.ศ. 2529 สิงคโปร์ประกาศหลักการใหม่เพื่อการปฏิรูปการศึกษา ดังนี้

- 1) นโยบายการศึกษาจะต้องปรับให้ก้าวทันกับเศรษฐกิจและสังคม
- 2) พื้นฐานหลักของการศึกษาจะต้องเน้นในการเสริมสร้างเด็กให้คิดอย่างมีตรรกและต้องส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต
- 3) ต้องส่งเสริมการสร้างสรรคในโรงเรียน โดยเริ่มจากโรงเรียนเป็นผู้คิดมากกว่าให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ตั้ง

นายกรัฐมนตรีสิงคโปร์ได้เสนอปรัชญามูลค่าเพิ่ม (Value – Added) ในระบบการศึกษา โดยเน้นการลงทุนในตัวคนและการลงทุนในระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีมูลค่าเพิ่ม นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการศึกษาว่าเป็นความสามารถที่จะปรับแก้สถานการณ์ต่างๆ ได้ (Resourcefulness) ไม่ใช่เป็นเพียงทรัพยากร (Resource) เท่านั้น ฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่กำหนดว่าใครชนะใครแพ้ในอนาคต และด้วยเหตุนี้สิงคโปร์จึงต้องเพิ่มความหลากหลายให้กับ การศึกษาของประเทศและต้องสร้างทางเลือกให้แก่พ่อแม่ผู้ปกครอง พร้อม ๆ กับช่วยประกัน โอกาสและคุณภาพที่เท่าเทียมกันให้กับคนสิงคโปร์ทุกคน

รัฐบาลสิงคโปร์ได้กำหนดเป้าหมายของการศึกษาไว้ 4 ประการคือ

- 1) เพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ให้สูงสุด
- 2) พัฒนาการคิดและการสร้างสรรค์
- 3) เพาะเลี้ยงคุณสมบัติการเป็นผู้นำและจริยธรรมในการทำงานที่ดี
- 4) ปลูกฝังคุณค่าการเป็นพลเมืองดีและคุณค่าทางศีลธรรม

เป้าหมายสองประการแรก สิงคโปร์ดำเนินการผ่านการปรับโครงสร้างภายใน เพื่อการเรียนการสอนและจัดให้มีโครงการกิจกรรมคู่กับหลักสูตรในโรงเรียน เช่น โครงการคิด (Thinking Program) ซึ่งคาดว่าโรงเรียนทั่วประเทศจะเข้าร่วมภายในปี 2000 และได้รับริเริ่มโครงการอ่าน (Reading Program) ด้วย สำหรับเป้าหมายที่ 3 มุ่งให้สิงคโปร์แข่งขันได้ทั่วโลก โดยเร่งรัดอบรมผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นนักบริหารการศึกษามีอาชีพ เป้าหมายสุดท้ายเพื่อสร้างชาติที่มีความสันติสุข อยู่ร่วมกันได้โดยรู้จักและเคารพหน้าที่และสิทธิของกันและกัน (ศิรินันต์ ชื่นจิตกุล-ถาวร , 2543)

การประเมินโรงเรียนนั้นใช้แบบฟอร์มแนวเดียวกันซึ่งประกอบด้วย แบบประเมินตนเองที่โรงเรียนต้องประเมินทุกปี และการประเมินภายนอกซึ่งคณะผู้ตรวจภายนอกที่กระทรวงแต่งตั้งประเมินทุก 5 ปี

นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศ โดยได้กำหนดว่า การจัดการศึกษาของสิงคโปร์ในอนาคตนั้น ควรจะเน้นสาระสำคัญต่อไปนี้ (กมล สดุดประเสริฐ และ สุนทร สุนันท์ชัย , 2541)

1. ประชาชนชาวสิงคโปร์ควรได้เรียนรู้เกี่ยวกับชาติบ้านเมืองของตนให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องเข้าใจความเป็นมาของการได้เอกราชของสิงคโปร์ เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันโดยสันติของชาวสิงคโปร์
2. เพื่อก้าวให้เทียบทันประชาคมโลกในศตวรรษที่ 21 ประชาชนชาวสิงคโปร์ต้องได้รับการศึกษาให้ใช้ความคิด คิดให้กว้าง คิดให้ไกล คิดอย่างสร้างสรรค์ และรู้จักทำงานอย่างเป็นอิสระและริเริ่ม
3. สารสนเทศจะมีบทบาทสำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิตในอนาคต ประชาชนชาวสิงคโปร์ควรได้รับการศึกษาให้รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศ รู้จักหาข้อมูลจากฐานข้อมูล รู้จักการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์โดยเฉพาะการผลิตอย่างใหม่
4. การศึกษาในสิงคโปร์จะมีการพัฒนาได้ ก็ต่อเมื่อมีโรงเรียนที่ดีจำนวนมากขึ้น โรงเรียนที่ดีและเป็นแบบอย่างได้มีอยู่แล้ว เป็นแต่เพียงหาวิธีขยายจำนวนโรงเรียนประเภทนี้ให้มากขึ้นในอนาคต ก็จะทำให้การศึกษาของสิงคโปร์พัฒนาได้อย่างดี

3. สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน

จีนเป็นประเทศใหญ่ มีประชากรมากที่สุดในโลก เป็นประเทศที่มีความแตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและชาติพันธุ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2528 รัฐบาลจีนได้กระจายอำนาจขึ้นพื้นฐานให้ท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ ยกเว้นเรื่องการกำหนดหลักการศึกษาและการวางแผนพัฒนาระดับมหภาค ดังนั้นการบริหารท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ จึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ช่วยหาทางสนับสนุน ระดมสรรพกำลัง อย่างไรก็ตามการกระจายอำนาจเช่นนี้ ทำให้มีปัญหาเรื่องการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และอุปกรณ์การสอน (สิรินันต์ ชื่นจิตกุลถาวร , 2543)

คณะกรรมการการศึกษาของรัฐบาลจีนร่วมกับสถาบันเซี่ยงไฮ้ว่าด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้กำหนดตัวชี้วัดในการประเมินโรงเรียน ดังนี้

- 1) แนวทางของโรงเรียน (Orientation of Schools)
 - ทำตามนโยบายการศึกษาแห่งชาติ
 - ตอบสนองความต้องการของนักเรียนทั้งปวง
 - สอนนักเรียนตามความถนัด
- 2) การบริหารจัดการโรงเรียน (School Management)
 - มีระบบผู้นำที่จัดตั้งไว้อย่างดี
 - มีโครงสร้างด้านจริยธรรมและศีลธรรม
 - มีการพัฒนาครู
 - มีระบบการจัดการสอน
 - มีกิจกรรมทั่วไปอื่น ๆ
- 3) คุณภาพของการศึกษา (Quality of Education)
 - จริยศึกษาและศีลธรรม
 - การศึกษาเพื่อพัฒนาสติปัญญา
 - การศึกษาเพื่อสุขภาพและพลศึกษา
 - สุนทรียศาสตร์
 - งานและทักษะการงาน
 - ทักษะพิเศษตามความสนใจของนักเรียน
 - การประเมินผลนักเรียนที่จบออกไปโดยภาครัฐ โดยนายจ้าง และโดยโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาระดับสูงขึ้นไป

4) เงื่อนไขในการจัดการโรงเรียน (Conditions of School Operation)

- กลุ่มผู้นำ
- คณะครูผู้สอน
- สภาวะแวดล้อมทางกายภาพในโรงเรียน
- งบประมาณ

หลังจากที่ได้กำหนดตัวชี้วัดในการประเมินโรงเรียนแล้ว จึงได้มอบหมายให้ผู้บริหารโรงเรียนนำตัวชี้วัดดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน โดยให้ครอบคลุมทั้งด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิต โดยให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การประเมินโรงเรียนแบ่งเป็นสองระบบ คือ 1) การประเมินตนเอง โดยผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์ นักเรียนและผู้ปกครอง หลังจากนั้นให้เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมาทำการตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง 2) การประเมินจากองค์กรภายนอก โดยเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการการศึกษาของรัฐบาลจีนและสถาบันเซี่ยงไฮ้ว่าด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การประเมินโรงเรียนที่จีนได้จัดทำจนถึงปัจจุบัน ก่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงโรงเรียนมากขึ้นและมีการเผยแพร่ผลการประเมินผ่านทางสื่อมวลชน (ศิรินันต์ ชื่นจิตกุลถาวร , 2543)

โดยสรุป จีนให้ความสำคัญกับการปฏิรูปการศึกษา โดยกระจายความรับผิดชอบสู่ท้องถิ่น มีการศึกษาวิจัยและพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลก

4. นิวซีแลนด์

ประเทศนิวซีแลนด์ได้ชื่อว่าประสบความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเกิดจากความร่วมมือของรัฐและประชาชน ผลจากการปฏิรูปการศึกษาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการกระจายอำนาจ ซึ่งมีการปรับโครงสร้างองค์กรใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 โดยลดทอนหน่วยงานที่ไม่จำเป็นออก ทำให้มีการจัดโครงสร้างการบริหารจากกระทรวงศึกษาธิการลงถึงสถานศึกษาโดยตรง โดยการบริหารยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักการกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยคณะบุคคล ทั้งในเรื่องของการบริหารแผนงาน การบริหารงานบุคคล และการบริหารเงินงบประมาณ ทำให้ประชาชนชาวนิวซีแลนด์มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ด้วยการเป็นกรรมการบริหารสถานศึกษา (Board of Trustees) การส่งบุตรหลานเข้าเรียนและการตรวจสอบการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา (วิจารณ์ พานิช และคณะ , 2544)

ในการจัดการศึกษา รัฐบาลกลางเป็นผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษาของประเทศ ตามนโยบายที่ได้มีการหาเสียงไว้ก่อนการเลือกตั้ง เรียกว่า แนวทางของชาติว่าด้วยการศึกษา (National Education Guidelines) และเป้าหมายของชาติว่าด้วยการศึกษา (National Education Goals) จากนั้นนโยบายการศึกษาดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการได้นำมากำหนดเป็นโครงร่าง หลักสูตร (National Curriculum Framework) ในแต่ละระดับ แล้วส่งไปยังสถานศึกษาแต่ละแห่ง เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรแนวนโยบายแห่งชาติ และความต้องการของประชาชน

การจัดการศึกษาของประเทศนิวซีแลนด์ ซึ่งมีคุณภาพดีเป็นที่ยอมรับของประเทศอื่น ๆ นั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะประเทศนิวซีแลนด์ให้ความสำคัญกับการประเมินผล ในลักษณะที่เป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน โดยมีระบบการติดตามประเมินผลเพื่อมุ่งปรับปรุงพัฒนาคุณภาพใน 3 ลักษณะ คือ (วิจารณ์ พานิช และคณะ , 2544)

1. การติดตามประเมินผลภายใน กระทรวงศึกษาธิการมีการติดตามประเมินผล แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับกระทรวงและระดับสถานศึกษา

- ระดับกระทรวง มีสำนักงานประเมินและตรวจสอบภายในกระทรวงทำหน้าที่ ทบทวน ตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานในระดับกระทรวง ให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล และสำนักพัฒนานโยบายสู่การปฏิบัติ คอยกำกับดูแลธรรมาณูของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ

- ระดับสถานศึกษา เป็นการติดตามประเมินผลโดยบุคคล / คณะบุคคล 5 กลุ่ม ได้แก่ กรรมการบริหารสถานศึกษา อาจารย์ใหญ่ ครู นักเรียน/นักศึกษา และผู้ปกครอง เพื่อดูว่ามีการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายหลักสูตรและธรรมาณูสถานศึกษาหรือไม่

2. การติดตามประเมินผลภายนอก โดยสำนักงานตรวจสอบคุณภาพทางการศึกษา (Education Review Office – ERO) เป็นหน่วยงานอิสระ ทำหน้าที่ติดตามและตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3. สำนักงานรับรองคุณวุฒิทางการศึกษาของนิวซีแลนด์ (New Zealand Qualifications Authority – NZQA) เป็นหน่วยงานกลางภายในกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่รับรองคุณวุฒิของนักเรียน นักศึกษา และคุณภาพของสถานศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป โดยทำการทดสอบนักเรียน/นักศึกษา และออกประกาศนียบัตร วุฒิบัตรหรือใบรับรองต่าง ๆ ให้กับผู้ผ่านการทดสอบ

รัฐบาลนิวซีแลนด์ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาของนิวซีแลนด์ในอนาคต โดยสรุปได้ดังนี้ (กมล สดประเสริฐ และ สุนทร สุนันท์ชัย , 2541)

1. เพื่อให้การบริหารการศึกษาเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ผู้ปกครอง และโรงเรียนมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน นิวซีแลนด์จำเป็นต้องปฏิรูปการบริหารการศึกษาจากรวมอำนาจมาเป็นการกระจายอำนาจ โดยสถานศึกษาจะเป็นจุดรับการกระจายอำนาจที่สำคัญตาม แนวทางการปฏิรูปใหม่นี้

2. นิวซีแลนด์มุ่งที่จะเห็นความเสมอภาคทางการศึกษาในทางปฏิบัติ จึงมุ่งที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาให้ไปถึงนักเรียนทุกคนไม่ว่าจะมีความบกพร่องทางกายหรือทางจิตใจ หรือมีปัญหาในด้านอื่นประการใดก็ตาม

3. นิวซีแลนด์มุ่งที่จะพัฒนาพลเมืองนิวซีแลนด์ให้มีความสามารถที่จะแข่งขันได้ในระดับชาติ ดังนั้นจึงมุ่งให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการในสาขาต่าง ๆ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สูงสุดตามมาตรฐานที่วางไว้

4. นิวซีแลนด์มุ่งที่จะให้เกิดความยอมรับนับถือซึ่งกันและกันในระหว่างกลุ่มชน ชาวนิวซีแลนด์ ดังนั้นจึงเน้นให้มีการศึกษาแก่ชาวนิวซีแลนด์ให้ยอมรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมของชาวเมารีผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นดั้งเดิม

5. สหรัฐอเมริกา

ในปี พ.ศ. 2543 รัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกา ได้ประกาศเป้าหมายของชาติด้านการ ปฏิรูปการศึกษาที่ระดมรัฐบาลของทุกรัฐ นักการศึกษา พ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชนทั้งหมด ให้ เข้ามาช่วยกันประจักษ์ให้ลูกหลานอเมริกันทุกคนมีมาตรฐานการศึกษาสูงและมีทักษะชีวิตที่จำเป็น ในการดำรงตน

สาระสำคัญของแผนการศึกษาของสหรัฐอเมริกา มีดังนี้ (ศิรินันต์ ชื่นจิตกุลถาวร , 2543)

ก. แผนยุทธศาสตร์ชาติ ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – 2545 เน้นเป้าหมาย 7 ประการ คือ

1) เด็กอเมริกันทั้งปวงอ่านได้โดยอิสระเมื่อจบชั้น ป. 3

2) เด็กอเมริกันทั้งปวงทำคณิตศาสตร์ยาก ๆ ได้ โดยเฉพาะพื้นฐานพีชคณิตและ เรขาคณิต เมื่อจบชั้นปีที่ 8

3) เด็กอเมริกันทั้งปวงพร้อมและมีโอกาสเข้าศึกษาต่อในวิทยาลัยอย่างน้อย 2 ปี

4) เด็กอเมริกันทั้งปวงมีครูที่มีความสามารถ อุทิศตนและเตรียมพร้อมที่จะทำการ สอนในชั้นเรียน

5) เด็กอเมริกันทั้งปวงมีห้องเรียนที่เชื่อมกับ Internet ภายในปี ค.ศ. 2000 และมีความรู้พื้นฐานทางเทคโนโลยี (Technologically Literate)

6) เด็กอเมริกันทั้งปวงเข้าเรียนใน โรงเรียนที่แข็งแรง ปลอดภัยและปลอดภัยเสพติด

7) เด็กอเมริกันทั้งปวงเรียนได้ตามมาตรฐานการสัมฤทธิ์ผลที่ท้าทายและมีเป้าหมายชัดเจนและในระบบการศึกษาที่โปร่งใสตรวจสอบได้

ข. ปฏิรูปกฎหมาย

มีการปฏิรูปกฎหมายฉบับที่เกี่ยวกับการลงทุนเพื่ออุดมศึกษา สนับสนุนการศึกษาดตลอดชีวิต ปรับปรุงกฎหมายสำหรับการพัฒนา ส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานการศึกษาสำหรับเด็กทุกคน ปรับปรุงโรงเรียนให้ปลอดภัยและมีวินัย ส่งเสริมการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพ ขยายเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จัดให้โรงเรียนมีธรรมเนียมโรงเรียน และประกันการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียน

ค. ปรับปรุงหน่วยงานให้คล่องตัวขึ้น โดยในระดับรัฐบาลกลางได้มีการปฏิรูปโครงสร้างการบริหาร โครงสร้างการศึกษาในระดับกลาง เพื่อให้ใช้เงินน้อยและมีประสิทธิภาพ เช่น

- รวมกลุ่มโครงการใหญ่ ๆ และปรับลดโครงการที่ไม่สำคัญลงถึง 64 โครงการ ลดงบประมาณได้ 700 ล้านดอลลาร์

- ลดเจ้าหน้าที่ลง 10 %

- ปรับกฎหมายระเบียบใหม่ทั้งหมด ยกเลิกระเบียบเก่า 36%ปรับปรุงของเก่า 94 %

- ลดงานกระดาษลง 10 %

- ให้บริการแบบ ONE STOP SERVICE แก่นักเรียนในเรื่องการกู้ยืมเงินและทุนการศึกษา

ง. สร้างแนวร่วมและหุ้นส่วนการศึกษา

จ. ประกาศกฎหมายและค่านิยมเป้าหมายการศึกษา 4 ประการคือ

1) ช่วยนักเรียนทั้งปวงให้บรรลุมาตรฐานการศึกษาเพื่อให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบเรียนอย่างต่อเนื่องและทำงานได้ผลผลิตสูง

2) สร้างพื้นฐานที่ดีสำหรับการเรียนต่อในอนาคตให้แก่เด็กทั้งปวง

3) ประกันโอกาสเรียนต่อหลังมัธยมศึกษาและตลอดชีวิตของเด็กทั้งปวง

4) ทำให้ระบบการศึกษาเป็นองค์กรที่มีผลการทำงานสูง มุ่งเน้นผลลัพธ์ ได้แก่ การบริการที่มีคุณภาพและความพึงพอใจของผู้รับบริการหรือลูกค้า

ฉ. การพัฒนาต่อเนื่องในระดับโรงเรียนโดยใช้มาตรฐานกลางเป็นเกณฑ์วัดมี 3 กลุ่ม คือ

1) เกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการ (Academic Standards) แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ เกณฑ์มาตรฐานด้านเนื้อหา และเกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้และสัมฤทธิ์ผล

2) เกณฑ์มาตรฐานความสามารถระหว่างโรงเรียนในฐานะองค์กรที่ต้องเรียนรู้และสามารถจะประกันว่าจะจัดมาตรฐานการเรียนรู้ที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ให้นักเรียนของตนได้ต่อเนื่องทุกด้าน ทั้งในด้านพัฒนาความรู้ และทักษะของครู ด้านอุปกรณ์และทรัพยากรของโรงเรียน ด้านวิวัฒนาการของโรงเรียนในฐานะที่ต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และในด้านการปรับปรุงพัฒนาโรงเรียน

3) กระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานในแต่ละกลุ่มจะต้องมีเครื่องชี้วัดเกณฑ์ต่าง ๆ ให้ชัดเจน โดยสรุปคุณภาพการศึกษาของสหรัฐอเมริกา เป็นการให้อิสระแก่ท้องถิ่น โดยมีเครือข่ายเข้ามาดูแลและสนับสนุน มีมาตรฐานของรัฐบาลกลางเป็นตัวกำหนด มีการปฏิรูปทั้งด้านการบริหาร กฎระเบียบ การกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจนอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้รัฐบาลกลางสหรัฐโดยรัฐสภา ก็ได้กำหนดเป้าหมายการศึกษาของชาติขึ้นในกฎหมายที่ชื่อว่า Goal 2000 : Education America Act (Sec.102 National Education Goals) ซึ่งได้กำหนดสาขาการปฏิบัติงานทางการศึกษาที่สำคัญ (Key Performance Areas) พร้อมด้วยเป้าหมายการศึกษาของแต่ละสาขางานของชาติเป็น 8 เป้าหมายใหญ่ ๆ สรุปได้ดังนี้ (กมล สดประเสริฐ และ สุนทร สุนันทชัย , 2541)

ก. งานด้านการศึกษาเด็กเล็ก

เป้าหมายข้อที่ 1 : ความพร้อมที่จะเรียน (School Readiness)

ในปี ค.ศ. 2000 เด็กทุกคนในอเมริกาเมื่อเข้าโรงเรียน พร้อมที่จะเรียนได้

ข. งานด้านการศึกษาพื้นฐาน

เป้าหมายข้อที่ 2 : การเรียนจบ

ในปี ค.ศ.2000 อัตราการเรียนจบมัธยมศึกษาตอนปลายเพิ่มขึ้นอย่างน้อยถึงร้อยละ 90

เป้าหมายข้อที่ 3 : ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนและความเป็นพลเมือง

ในปี ค.ศ. 2000 นักเรียนทั้งหมดที่จะจบระดับเกรด 4 8 และ 12 แสดงความสามารถในวิชาการต่าง ๆ รวมถึงวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ หน้าที่พลเมือง การปกครอง เศรษฐศาสตร์ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ และทุกโรงเรียนในอเมริกาจะประกันได้ว่านักเรียนทุกคนเรียนรู้ถึงการใช้ความคิดจิตใจของตนอย่างดี ซึ่งนับเป็นการเตรียมตัวรับผิชอบในฐานะพลเมืองของชาติ ศึกษาต่อ และเป็นแรงงานที่มีผลผลิตในทางเศรษฐกิจสมัยใหม่ของชาติ

ก. ครูและการพัฒนาครู

เป้าหมายข้อที่ 4 : การศึกษาของครูและการพัฒนาอาชีพครู

ในปี ค.ศ. 2000 คณะครูผู้สอนของชาติจะเข้าโครงการปรับปรุงทักษะวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง และมีโอกาสได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการสอน และเตรียมนักเรียนอเมริกันทั้งหมดเข้าสู่คริสต์ศตวรรษหน้า

ง. คุณภาพการศึกษา

เป้าหมายข้อที่ 5 : คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

ในปี ค.ศ. 2000 นักเรียนของสหรัฐอเมริกาต้องเป็นที่หนึ่งในโลกในผลสัมฤทธิ์ทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

จ. การศึกษาผู้ใหญ่และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป้าหมายข้อที่ 6 : การรู้หนังสือของผู้ใหญ่และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในปี ค.ศ. 2000 ผู้ใหญ่ชาวอเมริกันทุกคนต้องรู้หนังสือและมีความรู้ทักษะที่จำเป็นต่อการแข่งขันในทางเศรษฐกิจของโลก และแสดงการใช้สิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบของความเป็นพลเมือง

ฉ. ความปลอดภัยและความมีระเบียบวินัย

เป้าหมายข้อที่ 7 : โรงเรียนปลอดจากสิ่งมอมเมา สารเสพติด มีความปลอดภัยและระเบียบวินัย

ในปี ค.ศ. 2000 โรงเรียนทุกแห่งในสหรัฐอเมริกาต้องปลอดจากสารเสพติด ความรุนแรง การพกพาอาวุธและสิ่งมอมเมาและต้องมีสภาพแวดล้อมที่มีระเบียบวินัยอันจะนำไปสู่การเรียนรู้

ช. การมีส่วนร่วม

เป้าหมายข้อที่ 8 : การมีส่วนร่วมของพ่อแม่นักเรียน

ในปี ค.ศ. 2000 โรงเรียนทุกแห่งจะต้องส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนที่ทำให้พ่อแม่ / ผู้ปกครองนักเรียนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของเด็กในด้านสังคม อารมณ์และด้านวิชาการ

จากรูปแบบการบริหารโรงเรียนและรูปแบบการประเมินคุณภาพ ประสิทธิภาพของโรงเรียนทั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ ฮองกง สิงคโปร์ จีน นิวซีแลนด์ และ สหรัฐอเมริกา จะเห็นได้ว่า มีเงื่อนไขของความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษา อยู่ที่การประกันคุณภาพในระบบโรงเรียนที่เป็นรูปธรรม โดยกระทรวงศึกษาธิการของรัฐบาลกลางเป็นแกนนำ มีการวิจัยรูปแบบและกลไก

ที่เหมาะสม ประกาศเป็นนโยบายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรู้และเข้าใจตรงกัน จากนั้นก็มีการสร้างกลไกและระบบการประกันคุณภาพในระดับต่าง ๆ และจัดให้มีระบบการประเมินและรายงานเพื่อให้สาธารณชนมองเห็นว่า คุณภาพการศึกษาในโรงเรียนเป็นเรื่องที่โปร่งใส และสาธารณชนมองเห็นได้ชัดเจน

2.1.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

2.1.3.1 ความหมายของการประเมิน

สุพรรณ สุกมลสันต์ และคณะ (อ้างใน ชัยวัฒน์ มัจฉาธิคุณ , 2543) ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง กระบวนการรับรู้ข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงในด้านต่างๆของโครงการเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือกของโครงการด้านต่างๆ

Benten (อ้างใน ชัยวัฒน์ มัจฉาธิคุณ , 2543) ได้ให้ความหมายของการวัดประสิทธิผลว่า หมายถึง การพิจารณาถึงกระบวนการเปรียบเทียบระหว่างวัตถุประสงค์หรือสถานการณ์ที่สังเกตได้กับวัตถุประสงค์หรือสถานการณ์ทั่ว ๆ ไปที่เป็นมาตรฐานหรือที่ตั้งไว้

Riecken (อ้างใน ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ , 2530) ให้คำนิยามของการวิจัยประเมินผลว่าเป็นการวัดผลทั้งที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนา อันเนื่องมาจากการดำเนินงานที่กำลังกระทำอยู่ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ประสงค์ที่ต้องการ โดยวิธีการวิจัยประเมินผลจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้คือ

1. กระบวนการในการวัดผลเพื่อพิจารณาคุณค่าหรือระดับของความสำเร็จของโครงการ
2. วัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ต้องการจะบรรลุ
3. เกณฑ์มาตรฐาน เพื่อจะวัดว่าโครงการนี้บรรลุเป้าหมายหรือไม่ ในระดับสูง กลาง หรือต่ำอย่างไร

เมื่อทำการวิจัยประเมินผลแล้ว ก็จะสามารถพิจารณาถึงระดับความสำเร็จของโครงการ และตัดสินใจในขั้นตอนต่อไปได้ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงโครงการ ดำเนินโครงการต่อ หรือยกเลิกโครงการ

Suchman (อ้างใน กรมการฝึกหัดครู , 2528) กล่าวว่า การวิจัยประเมินผล หมายถึง การพิจารณาวิเคราะห์ถึงผลของการกระทำกิจกรรมบางอย่างในโครงการใดโครงการหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ และการพิจารณาวิเคราะห์เพื่อประเมินผลนี้อาจเป็นการพิจารณาจากบันทึกของผู้ประเมิน จากความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องหรือจากข้อมูลอื่น ๆ ได้ ผลลัพธ์ของ

กิจกรรมที่นำมาพิจารณาอาจเป็นผลทางบวกหรือทางลบก็ได้ ทั้งอาจจะเป็นผลที่เกิดขึ้นอย่างถาวรหรือชั่วคราวก็ได้เช่นกัน การบรรลุถึงเป้าหมายนั้นจะต้องนำมาพิจารณาวิเคราะห์ทุกกรณี

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2537) กล่าวว่า วัตถุประสงค์สำคัญของการประเมินผลโครงการ คือ การหาแนวทางตัดสินใจ (Decision Making) และการประเมินผลโครงการไม่มีเป้าหมายเพื่อการค้นคว้าสะสมความรู้ของการวิจัยทั่วไป แต่จะมุ่งไปสู่การค้นหาลักษณะที่โครงการได้ดำเนินไปแล้วสิ่งใดที่ควรดำเนินต่อไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และค้นหาว่าระหว่างการดำเนินโครงการนั้นปัญหาใดบ้างที่ควรจะต้องปรับปรุงเพื่อบรรลุเป้าหมายของโครงการ

Bigman (อ้างใน สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ , 2527) กล่าวถึง การประเมินผลว่ามีจุดมุ่งหมาย 6 ประการคือ

1. เพื่อต้องการที่จะตรวจสอบดูว่าการดำเนินงานโครงการได้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด

2. เพื่อต้องการค้นหาคำตอบในเรื่องความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการ

3. เพื่อต้องการค้นหาหลักการและการดำเนินงานที่ทำให้โครงการได้รับความสำเร็จ

4. เพื่อการใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลของโครงการ

5. เพื่อต้องการค้นหาแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

6. เพื่อการกำหนดวิธีการที่จะให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ

ประชุม รอดประเสริฐ (2527) ให้ความเห็นว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการของการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของโครงการอย่างมีระบบ โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเพื่อการปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาและพิจารณาถึงรายละเอียดวัตถุประสงค์โครงการ

2. การศึกษาความเป็นไปได้ของข้อมูล ซึ่งเป็นการประเมินข้อมูลและทรัพยากรต่าง ๆ ที่จะต้องใช้ในการดำเนินการว่ายังมีความเหมาะสมที่จะใช้ปฏิบัติอยู่หรือไม่และทรัพยากรที่มีอยู่สามารถที่จะตอบสนองวัตถุประสงค์ได้มากน้อยเพียงใด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการกระทำกับข้อมูลและทรัพยากร เป็นการวิเคราะห์กระบวนการในการดำเนินโครงการ

4. การวิเคราะห์ การแปลความหมาย และการสรุปผล ผู้ทำการประเมินต้องทำการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างไร ตรงตามวัตถุประสงค์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ผลที่เกิดขึ้นมีแนวโน้มไปในลักษณะใด จะมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ดีขึ้นอย่างไร

D.L. Stufflebeam และคณะ (อ้างใน ชัยวัฒน์ มัจฉาธิคุณ , 2543) ได้เสนอแบบจำลอง CIPP เพื่อการประเมินผลโครงการซึ่งประกอบด้วยการประเมิน 4 ประการคือ

1. การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) เน้นในด้านความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ความต้องการ เงื่อนไข และช่วยในการวินิจฉัยปัญหา และทำให้ทราบถึงตัวแปรที่มีความสำคัญสำหรับการบรรลุเป้าหมาย
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการจัดหาข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจความเหมาะสมของแผนงานต่าง ๆ โดยพิจารณาถึงจุดเด่นจุดด้อยของแนวทางนั้นว่าจะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการตัดสินใจด้านการประยุกต์ใช้เพื่อควบคุมการดำเนินการโครงการ โดยจะให้ข่าวสารเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ตลอดจนจุดเด่นจุดด้อยของแนวทางที่เลือกใช้ และผลที่ได้จากการทดลองปฏิบัติจริง เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขวิธีการให้เหมาะสม
4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดและแปลความหมายของความสำเร็จ โดยเฉพาะเมื่อสิ้นสุดวัฏจักรของโครงการเท่านั้น แต่ยังคงมีความจำเป็นในระหว่าง การปฏิบัติตามโครงการ เพื่อบ่งชี้ว่าจุดมุ่งหมายบรรลุมากน้อยเพียงใด และช่วยพิจารณาว่ากระบวนการที่ใช้ควรจะต้องปรับปรุงหรือว่าเลิกเปลี่ยนแปลงใหม่

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2533) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นสิ่งจำเป็นต่อกิจกรรมโครงการหรืองานใด ๆ โดยพิจารณาความสำคัญของการประเมินผลได้จากประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การประเมิน หมายถึง กระบวนการอย่างมีระบบและต่อเนื่องที่จะวัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของงาน โดยนำผลที่ประเมินได้มาปรับปรุงวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้แผนงานหรือโครงการบรรลุวัตถุประสงค์
2. การประเมินผลเป็นการพิจารณาคุณค่าของผลงานที่ได้รับด้วยการเปรียบเทียบผลงานที่เกิดขึ้นกับความต้องการที่กำหนดไว้
3. การประเมินผลเป็นการตรวจสอบว่างานที่ทำได้ผลดีหรือไม่ เพียงไร ทั้งนี้อาจจะเป็นการประเมินผลระหว่างการดำเนินงาน เพื่อนำผลไปพิจารณาปรับปรุงแผนงานหรือกระบวนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรืออาจจะเป็นการประเมินผลสรุปรวมตลอดโครงการว่าตั้งแต่ทำมาจนสิ้นสุดโครงการนั้นได้ผลดีหรือไม่เพียงไรก็ได้
4. การประเมินผลเป็นกระบวนการเชิงระบบที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับการตัดสินใจทั้งในระดับผู้ปฏิบัติงาน ผู้บริหารโครงการ และผู้กำหนดนโยบาย

Rossi และ Freeman (อ้างใน ละเอียด ตีลาน้อย , 2534) ได้กำหนดนิยามของการวิจัยประเมินผลว่าคือ การประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยทางสังคมศาสตร์อย่างเป็นระบบ เพื่อประเมินกรอบความคิด รูปแบบ การดำเนินงาน และประโยชน์ของแผนงานในการเข้าแทรกแซงทางสังคม กล่าวคือ การวิจัยประเมินผลเกี่ยวข้องกับการใช้ระเบียบวิธีทางสังคมศาสตร์ เพื่อวินิจฉัยและปรับปรุงการวางแผน การติดตามผล ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของแผนงาน

Freeman (อ้างใน ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ , 2530) ยังให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการประเมินผลแบบรวบยอดว่า หมายถึง การประเมินผลซึ่งนำแนวความคิดและวิธีการที่เหมาะสมมาใช้ (1) เพื่อพิจารณาว่าโครงการ สิ่งป้อนเข้าหรือปัจจัยนำเข้าได้รับการดำเนินการตามแผนที่วางไว้หรือไม่ และ (2) เพื่อกำหนดว่าโครงการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือขยายผลไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความตั้งใจหรือไม่

2.1.3.2 ประเภทของการประเมิน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544) ได้นำเสนอประเภทของการประเมินซึ่งแบ่งได้หลายประเภทตามแต่จะใช้เกณฑ์ใดเป็นหลักในการแบ่ง อาทิ

1. แบ่งตามหลักยึดในการประเมินค่า
 - การประเมินค่าตามอุดมการณ์ของโครงการ (Goal - Based Evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้ว่า บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยทราบก่อนการประเมินว่าโครงการนี้มีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง
 - การประเมินค่าซึ่งอิสระจากอุดมการณ์ของโครงการ (Goal - Free Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยไม่ทราบว่าวัตถุประสงค์ของโครงการนี้มีอะไรบ้าง
2. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน
 - การประเมินก่อนการนำโครงการไปปฏิบัติ
 - การประเมินขณะโครงการดำเนินอยู่
 - การประเมินหลังจากกิจกรรมหรือโครงการสิ้นสุดลงแล้ว
3. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน
 - การประเมินเพื่อปรับปรุง เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) ซึ่งมักจะใช้ประเมินผลระหว่างแผนหรือระหว่างพัฒนาโครงการ ผลที่ได้จากการประเมินจะช่วยตั้งวัตถุประสงค์ของโครงการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่แท้จริง และจะช่วยตรวจ

สอบว่าโครงการได้ดำเนินไปตามแผนงานของโครงการหรือไม่ และมีความก้าวหน้ามากน้อยเพียงไร (เยาเวดี วิบูลย์ศรี , 2544)

- การประเมินเพื่อสรุปผล เรียกว่า การประเมินรวมสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการเพื่อตรวจสอบว่าโครงการได้บรรลุเป้าหมายหรือไม่อย่างไร มีปัญหาหรืออุปสรรคใดที่ต้องแก้ไขปรับปรุง ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหารโครงการสามารถนำไปสู่การตัดสินใจว่า โครงการนั้นควรดำเนินการต่อหรือยกเลิก (เยาเวดี วิบูลย์ศรี , 2544)

4. แบ่งตามสิ่งที่ถูกประเมิน

- การประเมินสถานะแวดล้อมหรือการประเมินบริบท (Context Evaluation)
- การประเมินปัจจัยหรือตัวป้อน (Input Evaluation)
- การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)
- การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

5. แบ่งตามความแท้จริงของการประเมิน

- การประเมินเทียม (Pseudo Evaluation) ซึ่งแบ่งย่อยเป็นการประเมินประเภทที่ถูกควบคุมโดยการเมืองกับประเภทที่เกี่ยวกับการเมือง

- การประเมินกึ่งแท้จริงเทียม (Quasi Evaluation) ซึ่งมุ่งประเมินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่อาจสามารถวัดคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งอื่นได้

- การประเมินแท้จริง (True Evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ถูกต้อง ซึ่งมักเป็นการประเมินเกี่ยวกับการรับรองวิทยฐานะหรือรับรองคุณวุฒิ การประเมินความต้องการหรือความจำเป็น และการประเมินเพื่อวางนโยบาย

สำหรับในการศึกษาครั้งนี้เป็นการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เพื่อศึกษาว่าการดำเนินงานโครงการประกันคุณภาพการศึกษามีความก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด

2.1.3.3 เกณฑ์ในการประเมินโครงการ

William N. Dunn (อ้างใน จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์ , 2543) ได้เสนอเกณฑ์ในการประเมินโครงการ 6 เกณฑ์ด้วยกัน คือ

1. ประสิทธิภาพ หมายถึง การพิจารณาว่าผลของนโยบายนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงไร
2. ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลกับความพยายาม โดยวัดจากกำลังงานหรือความพยายาม (effort) ที่ใช้ไปในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในระดับของ

ประสิทธิผลระดับนั้น โดยประสิทธิภาพเป็นเรื่องของหลักเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งนิยามวัดออกมาในรูปค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงิน (monetary cost) ดังนั้นนโยบายที่มีประสิทธิภาพ คือ นโยบายที่ปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด

3. ความพอใจ หมายถึง ความพอใจที่นโยบายสามารถตอบสนองความต้องการ โดยพิจารณาจากประสิทธิผล เกณฑ์ความพอใจนี้จะบ่งชี้ถึงความคาดหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทางเลือกต่าง ๆ ของนโยบายกับผลของนโยบาย

4. ความเป็นธรรม หมายถึง นโยบายที่คำนึงถึงการจัดสรรผลประโยชน์ หรือการให้บริการต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมและคำนึงถึงการประเมินนโยบายในแง่ของความเสมอภาค และเป็นเกณฑ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักเหตุผลทางด้านกฎหมายและสังคม ซึ่งพาดพิงถึงการกระจายผลของนโยบายและความพยายามของกลุ่มต่าง ๆ ที่จะได้รับความเป็นธรรมจากการดำเนินการตามนโยบาย

5. การตอบสนองความต้องการ การที่นโยบายนั้นสนองตอบต่อความต้องการ ความพึงพอใจในคุณค่าของกลุ่มต่าง ๆ หรือไม่ มากน้อยเพียงไร โดยเฉพาะการสนองตอบนั้นตรงกับกลุ่มเป้าหมายของนโยบายหรือไม่

6. ความเหมาะสม เป็นการพิจารณาถึงหลักเหตุผลในด้านที่เกี่ยวกับหลักการหรือสาระของนโยบาย รวมถึงคุณค่าของวัตถุประสงค์ของนโยบาย ความมีเหตุผลสนับสนุนสมมติฐานต่าง ๆ ของวัตถุประสงค์นั้นว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ในขณะที่เกณฑ์การประเมินอื่นจะถือว่าวัตถุประสงค์เป็นเรื่องที่ยอมรับแล้ว

การใช้เกณฑ์ในการประเมินผลนั้น ไม่ได้หมายความว่าต้องใช้เกณฑ์ทุกเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย แต่ในทางปฏิบัติมักจะเลือกเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งเป็นหลัก เพื่อแสดงให้เห็นการประเมินนโยบายนั้นให้ความสำคัญในเรื่องใด ทั้งนี้อาจจะนำเกณฑ์อื่นบางตัวเข้ามาประกอบในการศึกษาดูก็ได้ โดยในการศึกษาครั้งนี้จะใช้เกณฑ์ประสิทธิผลเป็นเกณฑ์ในการประเมิน โดยจะประเมินการดำเนินงาน โครงการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา ว่ามีความก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กำลังอยู่ในขั้นตอนของการดำเนินการ ผลการศึกษาวิจัยยังไม่ปรากฏแน่ชัด จึงขอนำเสนอเอกสารงานวิจัยในส่วนที่สอดคล้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา ดังนี้

วันชัย ศิริชนะ (2536) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย” เพื่อเป็นการศึกษาแนวความคิดพื้นฐาน หลักการ โครงสร้าง วิธีการและหลักเกณฑ์ในการประกันคุณภาพของประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย เยอรมันและประเทศไทย โดยใช้วิธีวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับระบบการประกันคุณภาพ การรับรองวิทยฐานะ และนำข้อมูลมาแจกแจงเปรียบเทียบและสรุปข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่และสังเคราะห์ขึ้นเป็นรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาและได้ทำการทดสอบรูปแบบที่พัฒนาขึ้นโดยใช้วิธีการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยพบว่า ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่ทุกประเทศที่ศึกษา ได้เน้นถึงหลักการในเรื่องความเป็นอิสระ (Autonomy) ควบคู่ไปกับความพร้อมที่จะรับการตรวจสอบจากภายนอก (Accountability) ของสถาบันอุดมศึกษา

รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่พัฒนาขึ้น ได้ใช้กระบวนการรับรองวิทยฐานะ โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 แบบ คือ แบบที่หนึ่ง ใช้ระบบการตรวจสอบกลไกการควบคุมคุณภาพทางวิชาการภายในที่สถาบันจัดให้มีขึ้น โดยลักษณะนี้จะใช้กับสถาบันอุดมศึกษาหรือหลักสูตรที่เปิดดำเนินการไปแล้วและเป็นระบบที่ให้เป็นไปโดยความสมัครใจ และแบบที่สอง ใช้ระบบการตรวจสอบผลการดำเนินการสำหรับสถาบันหรือหลักสูตรที่ขอจัดตั้งหรือขอเปิดดำเนินการใหม่ โดยทั้งสองระบบ มุ่งเน้นการกระตุ้นให้สถาบันอุดมศึกษามีอิสระในการกำกับดูแลตนเอง โดยการสร้างระบบควบคุมคุณภาพ ติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของตนขึ้นด้วยตนเอง

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 6 (2537) ได้วิจัยเรื่อง “การประเมินมาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ปีการศึกษา 2536 เขตการศึกษา 6” ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยรวมของทุกหมวดของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 6 ปีการศึกษา 2536 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 ซึ่งสูงกว่ามาตรฐานกลาง คือ 3.00 และเมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายจังหวัดพบว่า คะแนนเฉลี่ยรวมทุกหมวดสูงสุด ได้แก่ จังหวัดสิงห์บุรี (4.65) และคะแนนเฉลี่ยรวมต่ำสุดทุกหมวด ได้แก่ จังหวัดอ่างทอง (3.39) และในปีการศึกษา 2537 สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 6 (2538) ได้ทำการวิจัยในเรื่อง

เดียวกัน ผลการวิจัยพบว่า การประเมินมาตรฐานโรงเรียนในภาพรวมแต่ละจังหวัดมีคะแนนสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานกลาง คือ 3.00 ทุกจังหวัด ดังนี้ ลพบุรี (4.13) สิงห์บุรี (4.56) อ่างทอง (3.87) อุทัยธานี (4.55) ชัยนาท (4.29) พระนครศรีอยุธยา (4.22) และสระบุรี (4.16) แสดงว่า การบริหารของโรงเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับที่น่าพอใจ

ฟ้ามุ่ย เรื่องเลิศบุญ (2538) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวโน้มการบริหารในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในศตวรรษที่ 21” โดยใช้วิธีการวิจัยตามกระบวนการอนาคตปริทัศน์ ศึกษาจากเอกสารจำนวน 130 รายการ และเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีตำแหน่งเป็นผู้บริหาร จำนวน 24 คน เพื่อนำข้อมูลมาเขียนภาพแนวโน้มการบริหารในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยได้ข้อค้นพบที่สำคัญว่า การบริหารในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในศตวรรษที่ 21 มีแนวโน้มกระจายอำนาจในการตัดสินใจสูง ยึดหลักการร่วมกันและรับผิดชอบในการตัดสินใจ การมอบอำนาจการตัดสินใจตามภารกิจและหน้าที่ในสายงาน และใช้ระบบการประเมินเป็นกลไกการตรวจสอบ เพื่อรักษามาตรฐานและคุณภาพการศึกษา โดยสถาบันอุดมศึกษาควรใช้เมทริกส์การตัดสินใจเป็นกลไกให้เกิดความคล่องตัวและการมีส่วนร่วมในการบริหาร รวมทั้งความรับผิดชอบการตัดสินใจของผู้บริหารในระดับต่าง ๆ

อัจฉรา วัฒนารงค์ (2539) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การควบคุมคุณภาพภายในของมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย” โดยศึกษาการควบคุมคุณภาพภายในของมหาวิทยาลัยเอกชนจำนวน 14 แห่ง ในประเทศไทย ที่ดำเนินการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป โดยศึกษาวิธีการควบคุมคุณภาพภายในมหาวิทยาลัยเอกชนใน 5 ด้าน คือ ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน ด้านอาจารย์ ด้านห้องสมุด ด้านนักศึกษา และด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก ผลการวิจัยพบว่า มหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทยมีระดับปฏิบัติการบริหารจัดการควบคุมคุณภาพภายในโดยรวมทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านหลักสูตรและการสอน ด้านอาจารย์ ด้านห้องสมุด ด้านนักศึกษา และด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับวิธีการควบคุมคุณภาพในด้านต่าง ๆ บางแห่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญของระดับปฏิบัติการในการบริหารจัดการงานวิชาการเพื่อการควบคุมคุณภาพภายในรายด้าน ในภาพรวมดำเนินการจัดการศึกษาโดยมีการควบคุมคุณภาพภายในอยู่ในระดับดี

สุทนต์ ศรีไสย และคณะ(2540) ได้วิจัยเรื่อง “ดัชนีแสดงคุณภาพงานวิชาการของอาจารย์” เพื่อศึกษาดัชนีแสดงคุณภาพงานวิชาการของอาจารย์ผู้พาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามการรับรู้ของอาจารย์ และผู้บริหารระดับต่าง ๆ จำแนกตามภาพรวมและสาขาวิชา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ในภาพรวมของอาจารย์มหาวิทยาลัย จะให้ความสำคัญใน 6 องค์ประกอบ เรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ภาระงานสอน คุณภาพการสอน การได้รับการสนับสนุน การวิจัย ผู้นำทางวิชาการ การเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานสร้างสรรค์ ส่วนในสาขาวิทยาศาสตร์กายภาพ ให้ความสำคัญใน 5 องค์ประกอบ คือ ภาระงานสอน คุณภาพการสอน การได้รับการสนับสนุนการวิจัย การเผยแพร่ผลงานวิชาการ และผลงานสร้างสรรค์ สำหรับสาขาสังคมศาสตร์ให้ความสำคัญใน 7 องค์ประกอบ คือ การได้รับการยอมรับทางวิชาการ ภาระงานสอน ผู้นำทางวิชาการ คุณภาพการสอน การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ผลงานสร้างสรรค์ และการได้รับการสนับสนุนการวิจัย ส่วนสาขามนุษยศาสตร์ ให้ความสำคัญเพียง 3 องค์ประกอบ คือ คุณภาพการสอน ภาระงานสอนและผู้นำทางวิชาการ

2. จำนวนผลงานวิจัยของอาจารย์จะขึ้นอยู่กับตัวแปรสำคัญอย่างน้อย 3 ตัวแปร คือ ประสิทธิภาพการทำงานวิจัย ตำแหน่งทางวิชาการ และประสิทธิภาพการสอน โดยที่ตัวแปรประสิทธิภาพการทำงานวิจัยเป็นตัวแปรที่ดีที่สุด

3. จำนวนผลงานทางวิชาการ โดยเฉลี่ยรวมทั้งประเภท (ผลงานวิจัย ตำราและบทความ) ต่อปี ต่อคน ของอาจารย์ที่ผลิตขึ้นมาแล้ว พบว่า อาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ผลิตผลงานวิจัยหรือตำรา หรือบทความอย่างใดอย่างหนึ่งหรือสองอย่าง ที่มีปริมาณสูงกว่าสาขาอื่น โดยเฉลี่ยต่อปีต่อคน จำนวน 154 เรื่อง รองลงไปได้แก่ สาขาวิทยาศาสตร์กายภาพ โดยเฉลี่ยจำนวน 131 เรื่องต่อปีต่อคน ในขณะที่สาขาสังคมศาสตร์และสาขามนุษยศาสตร์ ผลิตผลงานทางวิชาการ ซึ่งอาจจะเป็นวิจัยหรือตำราหรือบทความอย่างใดอย่างหนึ่งเพียง 1 เรื่องต่อคนต่อปี

4. อาจารย์ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ต้องรับผิดชอบภาระงานเกี่ยวกับการเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และหรือกรรมการวิทยานิพนธ์ โดยรับงานดังกล่าวมีปริมาณสูงกว่าอาจารย์ในสาขาอื่น

วันทนีย์ สวาสดิ์ธรรม (2540) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาปัญหาการวางแผนปฏิบัติการประจำปีของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มีปัญหาการวางแผนปฏิบัติการประจำปี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยผู้บริหารโรงเรียนมัธยมที่มีประสิทธิภาพการดำรงตำแหน่งต่างกัน และที่สังกัดโรงเรียนขนาดต่างกัน มีปัญหาการวางแผนปฏิบัติการประจำปี โดยภาพรวมแตกต่างกัน

เพ็ญธนา วราหะกิจ (2541) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนมีการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวมและ

องค์ประกอบ ด้านการเรียนการสอน งานกิจการนักเรียน การบริหารงานธุรการและการเงิน ความสัมพันธ์กับชุมชน และประสิทธิผลของโรงเรียน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนองค์ประกอบด้านปรัชญาและแนวนโยบายของโรงเรียน การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานอาคารสถานที่ อยู่ในระดับมาก โดยผู้บริหารโรงเรียนเอกชนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน ปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบไม่แตกต่างกัน ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนที่ดำรงตำแหน่งในโรงเรียนขนาดต่างกัน ปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้บริหารโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งในโรงเรียนขนาดใหญ่ มากกว่าขนาดกลางและขนาดเล็กตามลำดับ

สมศรี หวังดี (2541) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษาของครูโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษาของครูโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมและแต่ละองค์ประกอบ อยู่ในระดับปานกลาง โดยครูที่มีวุฒิการศึกษาและประสบการณ์ต่างกันมีปัญหาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยภาพรวมและแต่ละองค์ประกอบไม่แตกต่างกัน

ธีระวุฒิ คำรักษ์ (2541) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาการมีส่วนร่วมของครูอาจารย์ในการวางแผนปฏิบัติการประจำปีของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัย พบว่า ครูอาจารย์มีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการประจำปีของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ทั้งโดยภาพรวมและรายองค์ประกอบ อยู่ในระดับปานกลาง ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกัน มีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการประจำปี ไม่แตกต่างกัน และครูอาจารย์ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการประจำปีแตกต่างกัน โดยครูอาจารย์ในโรงเรียนขนาดเล็กมีส่วนร่วมมากกว่าครูอาจารย์ในโรงเรียนขนาดใหญ่

สำราญ ธรรมโชติ (2542) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาการปฏิบัติงานเพื่อการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของบุคลากรโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา สาขาวิชาบริหารธุรกิจ ในอำเภอหาดใหญ่” ผลการวิจัยพบว่า

1. บุคลากรโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา สาขาบริหารธุรกิจ ปฏิบัติงานเพื่อการรับรองมาตรฐาน คุณภาพการศึกษา โดยภาพรวมและองค์ประกอบด้านงานบริการการศึกษา ด้านงานกิจการนักเรียน/นักศึกษา ด้านการบริหารงานบุคลากร ด้านการบริหารงบประมาณและการเงิน

ด้านความสัมพันธ์กับบ้าน ชุมชนและสถานประกอบการ และด้านงานวิชาการอาชีพและเทคโนโลยี การศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนองค์ประกอบด้านปรัชญาและนโยบายของโรงเรียน และด้านการบริหารงานอาคารสถานที่อยู่ในระดับมาก

2. บุคลากรโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา สายบริหารธุรกิจ ที่มีประสบการณ์ต่างกัน ปฏิบัติงานเพื่อการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบไม่แตกต่างกัน ยกเว้นองค์ประกอบด้านการบริหารงานบุคลากร และการบริหารงานอาคารสถานที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. บุคลากรโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา สายบริหารธุรกิจ ที่มีปฏิบัติงานในโรงเรียนที่ต่างสังกัดสถานศึกษากัน ปฏิบัติงานเพื่อการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

อาภรณ์ พลเยี่ยม (2542) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาการดำเนินการตามนโยบายการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการดำเนินงานตามนโยบายการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น รวมทุกด้านมีการดำเนินงานอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีการดำเนินการในระดับ “ปานกลางค่อนข้างมาก” มีสองด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน และด้านปรัชญา ทัศนคติ วัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงาน ส่วนที่มีการดำเนินการในระดับ “ปานกลางค่อนข้างน้อย” มีสองด้าน คือ ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและด้านระบบและกลไกการประกันคุณภาพ

ปัญหาการดำเนินการตามนโยบายการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ปัญหาสำคัญที่พบคือ ด้านการเรียนการสอน ระบบการสรรหาและธำรงรักษาไว้ซึ่งอาจารย์ที่มีคุณวุฒิ มีความรู้ความสามารถ ยังไม่ดีเท่าที่ควร คณาจารย์ที่ไม่มีตำแหน่งทางวิชาการสูงถึงร้อยละ 52 หน่วยงานรับผิดชอบในการให้คำปรึกษาในการประกอบอาชีพ การทำงานทำแก่นักศึกษา มีไม่เพียงพอ

เจริญ ถิ่นเกาะแก้ว (2543) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาการปฏิบัติงานประกันคุณภาพการศึกษาของครูโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา จังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า ครูโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา จังหวัดภูเก็ต ปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวมและรายปัจจัยสูงกว่าระดับปานกลาง ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน ปฏิบัติงานประกันคุณภาพการศึกษาในภาพรวมและรายปัจจัยไม่แตกต่างกัน ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกันปฏิบัติงานประกันคุณภาพการศึกษาในภาพรวมแตกต่างกัน

ชาติชาย พิมพ์ไสย (2543) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาการดำเนินการประกันคุณภาพ การศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์" ผล การวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมมี การปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการวางแผนพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และด้านการกระตุ้นส่งเสริมให้บุคลากรใน โรงเรียนปฏิบัติงานตามธรรมเนียมโรงเรียน ส่วนปัญหาการปฏิบัติงานการควบคุมคุณภาพ การศึกษา มีอยู่ในระดับน้อย ปัญหาที่สำคัญคือด้านการประเมินคุณภาพการศึกษา และข้อเสนอแนะที่ควรพิจารณาในการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่

- 1) การปฏิบัติงานภายในโรงเรียนควรดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในธรรมเนียมโรงเรียน
- 2) การกำกับติดตามควรมีการปฏิบัติอย่างจริงจัง
- 3) การพัฒนาครูผู้สอนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม

พยอมศรี วรณวนารักษ์ (2543) ได้วิจัยเรื่อง "สภาพปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการ ดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่" ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นที่เป็นปัญหารุนแรง คือ บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำข้อมูล สารสนเทศให้เป็นระบบ การจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงาน การจัดทำธรรมเนียมโรงเรียน และ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เอกสารและสื่อด้านการประกันคุณภาพการ ศึกษาไม่เพียงพอและไม่ชัดเจน และชุมชนไม่มีศักยภาพที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหา คือ จัดเอกสารและสื่อด้านการประกันคุณภาพ การศึกษาให้ชัดเจนและเพียงพอ สร้างความตระหนักและจัดอบรมให้ความรู้แก่ครูและบุคลากร อย่างต่อเนื่องและทั่วถึงตามเวลาที่เหมาะสมในด้านการจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงาน การจัดการ เรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และจัดทำโครงการที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน

ว่าที่ร้อยโททำเนียบ มหาพรหม (2543) ได้ทำวิจัยเรื่อง "การติดตามการปฏิบัติงานตาม มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัด อุตรดิตถ์" ผลการวิจัยพบว่า

1. โรงเรียนได้ปฏิบัติงานตามมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับ "ปานกลาง" เรียงลำดับ คือ ด้านกระบวนการ ด้านปัจจัย และด้านผลผลิต

2. การปฏิบัติงานตามมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษามีปัญหาอยู่ในระดับ "ปานกลาง" ทุกด้าน เรียงลำดับ คือ ด้านบริหารและการจัดการ ด้านหลักสูตรและการสอน ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม และด้านบุคลากร

3. เพื่อให้การปฏิบัติงานตามมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาดำเนินการดังนี้

- 1) ให้อาจารย์ตระหนักในบทบาทหน้าที่และปฏิบัติงานให้ดีขึ้นมีคุณภาพและประสิทธิภาพ
- 2) ผู้บริหารจัดการกิจกรรมที่ให้นักเรียนในโรงเรียนมีความรักสามัคคีกัน รักในเกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นอาจารย์ มีจิตใจมุ่งมั่นในการพัฒนาองค์กรร่วมกัน
- 3) โรงเรียนจัดฝึกอบรมสัมมนาและประชุมชี้แจง เกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา
- 4) โรงเรียนกำหนดและประกาศคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ให้นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ได้ทราบและร่วมกันปฏิบัติตามอย่างจริงจัง
- 5) โรงเรียนจัดประชุมวางแผนการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา

สุรัชย์ วังบุญคง (2543) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษากิจการปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษาของครูโรงเรียนเอกชนประเภทอาชีวศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช" ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูโรงเรียนเอกชนประเภทอาชีวศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวมและรายปัจจัยอยู่ในระดับสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2. ครูโรงเรียนเอกชนประเภทอาชีวศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน ปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวมและรายปัจจัย ไม่แตกต่างกัน

3. ครูโรงเรียนเอกชนประเภทอาชีวศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน ปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษาในภาพรวมและรายปัจจัย ไม่แตกต่างกัน

4. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษา ในภาพรวมของครูโรงเรียนเอกชนประเภทอาชีวศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยในต่างประเทศ

Carpino (1995 อ้างใน สุวิมล ราชชนบริบาล , 2541) ได้วิจัยเรื่อง “การรับรู้ของอาจารย์ต่อการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง : การศึกษา 3 สถาบันการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามความเข้าใจของอาจารย์วิทยาลัยชุมชน อาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชนและมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีต่อการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่องที่สถาบันได้บูรณาการใช้ในสถาบัน และเพื่อติดตามความสำเร็จด้านกลยุทธ์ของผู้บริหารในการส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ตระหนักถึงความสำคัญของการประกันคุณภาพของสถาบัน ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ รับรู้ถึงการประกันคุณภาพที่นำมาบูรณาการใช้ในสถาบันไม่เหมือนกัน การรับรู้ของผู้บริหาร อาจารย์ ที่ได้ทำสัญญาต่าง ๆ แล้วมีนัยสำคัญ และอาจารย์ซึ่งใช้เครื่องมือประกันคุณภาพการสอนในห้องเรียน มีความพึงพอใจต่อประโยชน์ของการประกันคุณภาพมากกว่าอาจารย์ที่ไม่ได้ใช้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้อาจารย์มีความพึงพอใจมากที่สุดเกี่ยวกับแนวคิดของการประกันคุณภาพ ในด้านการบริการนักศึกษา โปรแกรมการศึกษาที่จัดในสถาบัน คุณภาพในการจัดกิจกรรมและ ติดต่อสื่อสารของผู้บริหาร อาจารย์ มีความพึงพอใจน้อยที่สุดต่อหัวข้อการประเมินคุณภาพในด้านการใช้แหล่งทรัพยากรมนุษย์ และคุณภาพของสารสนเทศและการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้อาจารย์ผู้หญิงมีความรู้โดยส่วนตัวเกี่ยวกับการประกันคุณภาพมากกว่าอาจารย์ผู้ชาย และยังตระหนักถึงความสำคัญและมีทัศนคติที่ก้าวหน้าของการใช้ระบบการประกันคุณภาพของสถาบัน

อมรวิรัช นาคทรพรพ (2540) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ในกระแสแห่งคุณภาพ” โดยศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดและแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ประเทศต่าง ๆ ดำเนินการอยู่ มุ่งเน้นประเทศที่เป็นหลัก 4 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเอกสาร ศึกษาข้อมูลของประเทศต่าง ๆ และสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูล Eric และ Internet โดยใช้เวลาในการสืบค้น สังเคราะห์ เรียบเรียงเป็นเวลา 3 เดือน ผลการวิจัยพบลักษณะรวมกันของระบบการประกันคุณภาพของประเทศต่าง ๆ ดังนี้

1. ความมีอิสระและความสามารถตรวจสอบได้ เป็น 2 กระแส ความคิดที่มีความสำคัญและบทบาทหัดเทียมกันในการจัดระบบประกันคุณภาพ
2. ในทุกประเทศที่ศึกษามีการจัดตั้งหน่วยงานกลางระดับชาติและหน่วยงานอิสระขึ้นมาดูแลประสานงานประกันคุณภาพการศึกษา
3. หัวใจสำคัญของการประกันคุณภาพอยู่ที่การกระตุ้นให้สถาบันอุดมศึกษามีกลไกตรวจสอบการทำงานของตนเองควบคู่ไปกับการตรวจสอบจากภายนอก

4. กลไกตรวจสอบจากภายนอกนั้นมักเน้นการใช้ประโยชน์จาก “เพื่อนร่วมวงการ” (peer) เป็นสำคัญ

5. ปัจจัยสำคัญยิ่งในการประกันคุณภาพได้แก่การมีและใช้ข้อมูลอย่างเต็มประสิทธิภาพ

6. ประโยชน์ที่สำคัญที่สุดของการประกันคุณภาพ คือ กระตุ้นให้สถาบันอุดมศึกษา มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ส่วนการใช้ข้อมูลคุณภาพการศึกษาในการจัดสรรทรัพยากร อุดหนุนสถาบันอุดมศึกษานั้น แม้ยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน แต่ก็มีแนวโน้มที่จะมีความสัมพันธ์ มากขึ้นเป็นลำดับ

2.3 กรอบแนวความคิดและตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่นำมาใช้ในการศึกษาเรื่อง "การประเมินการดำเนินงาน โครงการประกันคุณภาพ การศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา" มีดังนี้

1. ตัวแปรอิสระเกี่ยวกับสภาพภูมิหลังและลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล (ผู้บริหารโรงเรียน ผู้รับผิดชอบโครงการ ฯ และครูอาจารย์) ได้แก่ เพศ อายุ อายุการราชการ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และระยะเวลาที่เข้ามารับผิดชอบโครงการฯ (เฉพาะผู้รับผิดชอบโครงการฯ)
2. ตัวแปรอิสระเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความก้าวหน้าในการดำเนินงาน โครงการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่
 - ความรู้ของบุคลากรในโรงเรียนเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา
 - ความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนเกี่ยวกับโครงการประกันคุณภาพการศึกษา
 - ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน โครงการประกันคุณภาพการศึกษา
 - ระยะเวลาดำเนินงาน โครงการประกันคุณภาพการศึกษา
 - ขนาดของโรงเรียน

3. ตัวแปรตามได้แก่ความก้าวหน้าในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน มัธยมศึกษา โดยอาศัยขั้นตอนการดำเนินงานโครงการประกันคุณภาพการศึกษาของกรมสามัญ ศึกษา ซึ่งมี 6 ขั้นตอน ได้แก่

3.1 การศึกษาและเตรียมการ

- การตั้งคณะทำงานและพัฒนาระบบประกันคุณภาพ
- การให้การศึกษากับครูและบุคลากร
- การตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน

3.2 การวางแผนประกันคุณภาพการศึกษา

- การจัดทำข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาระบบสารสนเทศ
- การจัดทำมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
- การจัดทำธรรมนูญสถานศึกษา
- การจัดทำแผนปฏิบัติการ
- การจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานของสถานศึกษา

3.3 การนำแผนการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้

- ทบทวนแผน
- พัฒนابุคลากร
- จัดสิ่งอำนวยความสะดวก
- การดำเนินการ
- การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล

3.4 การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา

- เตรียมการ
- ตรวจสอบ / ทบทวน / ประเมิน
- สรุป
- รายงาน

3.5 การพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษา

- การพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา
- การพัฒนามาตรฐานการศึกษา

3.6 การเตรียมรับการประเมินจากองค์กรภายนอก

- ประสานงานกับองค์กรประเมินภายนอก
- สร้างความเข้าใจ
- เตรียมการด้านบุคลากร
- เตรียมการด้านเอกสาร

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

2.4 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

นโยบายประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กรอบแนวความคิด วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และระเบียบวิธีปฏิบัติของการประกันคุณภาพการศึกษา ที่กระทรวงศึกษาธิการมอบหมายให้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดรับไปดำเนินการ

การดำเนินงานโครงการประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียน หมายถึง สภาพการณ์ที่ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ได้นำเอานโยบายประกันคุณภาพการศึกษา มาเป็น นโยบายการดำเนินงานของโรงเรียน อันจะนำมาซึ่งการวางแผนการดำเนินงานโครงการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

ความก้าวหน้าในการดำเนินงาน หมายถึง การที่บุคลากรซึ่งรับผิดชอบโครงการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ 6 ขั้นตอนของกรมสามัญศึกษา ได้แก่

1. การศึกษาและการเตรียมการ
2. การวางแผนการประกันคุณภาพการศึกษา
3. การนำแผนการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้
4. การตรวจสอบ และทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
5. การพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษา
6. การเตรียมรับการประเมินจากองค์กรภายนอก

ในแต่ละขั้นตอนย่อยของการดำเนินงานจะมีรายละเอียดซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นตัวชี้วัดความก้าวหน้าตามสภาพจริง ดังนี้คือ ดำเนินการแล้ว กำลังดำเนินการ และยังไม่ได้ดำเนินการ

ดำเนินการแล้ว หมายถึง การที่บุคลากรซึ่งรับผิดชอบโครงการ ฯ ได้ดำเนินการวางแผน และปฏิบัติงานตามขั้นตอนนั้น ๆ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

กำลังดำเนินการ หมายถึง การที่บุคลากรซึ่งรับผิดชอบโครงการ ฯ กำลังดำเนินการวางแผนหรือกำลังปฏิบัติงานตามแผนในขั้นตอนนั้น ๆ

ยังไม่ได้ดำเนินการ หมายถึง การที่บุคลากรซึ่งรับผิดชอบโครงการ ฯ ยังไม่ได้ดำเนินการวางแผนการปฏิบัติงานในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษา

ส่วนเกณฑ์วัดระดับความก้าวหน้า ได้แก่

ความก้าวหน้าระดับต่ำ หมายถึง ผลการดำเนินงานที่มีคะแนนความก้าวหน้าไม่เกิน ร้อยละ 49.99

ความก้าวหน้าระดับปานกลาง หมายถึง ผลการดำเนินงานที่มีคะแนนความก้าวหน้าระหว่างร้อยละ 50.00 - 79.99

ความก้าวหน้าระดับสูง หมายถึง ผลการดำเนินงานที่มีคะแนนความก้าวหน้าตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไป

ประเภทของบุคลากร หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียน ผู้รับผิดชอบโครงการ ฯ และครูอาจารย์
ความรู้ของบุคลากรในโรงเรียนเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงในเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ผู้รับผิดชอบโครงการ ฯ และครูอาจารย์

ความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนเกี่ยวกับโครงการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือความพึงพอใจของผู้บริหารโรงเรียน ผู้รับผิดชอบโครงการ ฯ และครูอาจารย์ที่มีต่อโครงการประกันคุณภาพการศึกษา

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง สภาพการณ์ที่เป็นข้อขัดขวางหรือส่งผลกระทบทางลบต่อการดำเนินงานโครงการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งได้แก่ข้อขัดขวางในด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ ด้านวัสดุอุปกรณ์และด้านงบประมาณ

ระยะเวลาดำเนินงานโครงการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง ความยาวนานของการนำโครงการประกันคุณภาพศึกษามาปฏิบัติ

ขนาดของโรงเรียน หมายถึง ความสามารถในการรองรับนักเรียนของโรงเรียนต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด โดยแบ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ ดังนี้

โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 500 คน

โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนระหว่าง 501 - 1,500 คน

โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนระหว่าง 1,501 - 2,500 คน

โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนมากกว่า 2,500 คน